

Univerzita Palackého Olomouc
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Jana Marková

IV. ročník - prezenční studium
Obor: učitelství německého jazyka a křesťanské výchovy pro 2. stupeň ZŠ

**PRVNÍ EVANGELIZACE DĚTÍ
MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU VE
VOLNÉM ČASE FORMOU HRY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Ludvík Dřímál Th.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Držovicích dne 13. 4. 2010

.....

Děkuji Doc. Dr. Ludvíku Dřímaloovi Th.D. za odborné vedení diplomové práce a poskytování cenných rad. Za pomoc s jazykovou a formální úpravou práce děkuji Mgr. Jiřině Forbelské a Mgr. Kristině Hruškové.

Obsah:

Úvod.....	7
1. Teoretická část.....	9
1.1. První evangelizace.....	9
1.1.1. Evangelizace.....	9
1.1.1.1. Pojem evangelizace.....	9
1.1.1.2. Proces evangelizace.....	9
1.1.1.3. Podmínky hlásání evangelia.....	12
1.1.2. První evangelizace.....	12
1.1.2.1. Pojem.....	12
1.1.2.2. Adresáti první evangelizace.....	13
1.1.2.3. Subjekt první evangelizace.....	14
1.1.2.4. Cíl první evangelizace.....	15
1.1.2.5. Metody a prostředky.....	16
1.1.2.5.1. Metody sloužící všem lidem... ..	16
1.1.2.5.1.1. Antiochia.....	16
1.1.2.5.1.2. Služba farnosti veřejnosti.....	17
1.1.2.5.1.3. Evangelizace členy hnutí a řeholních společenství....	18
1.1.2.5.2. Metody sloužící dětem a mládeži.....	19
1.1.2.5.2.1. Děti pocházející z nepraktikujícího prostředí.....	19
1.1.2.5.2.2. Děti pocházející z praktikujícího prostředí.....	22
1.1.2.5.2.3. Hra.....	23
1.2. Děti mladšího školního věku.....	24
1.2.1. Vývojová psychologie.....	24
1.2.1.1. Obecná charakteristika.....	24
1.2.1.2. Tělesný a pohybový vývoj.....	24
1.2.1.2.1. Růst a vývoj organismu.....	24
1.2.1.2.2. Rozvoj motorických schopností.....	25
1.2.1.3. Rozvoj poznávacích procesů.....	25
1.2.1.3.1. Počítky, vjemy, pozornost.....	25
1.2.1.3.2. Představy, paměť, fantazie.....	26
1.2.1.3.3. Myšlení a řeč.....	26

1.2.1.4. Vývoj a rozvoj osobnosti žáka.....	27
1.2.1.4.1. Rozvoj citů.....	27
1.2.1.4.2. Zájmová činnost a zvláštnosti činnosti.....	28
1.2.1.4.3. Sociálně-psychologická charakteristika.....	29
1.2.1.5. Morální rozvoj.....	30
1.2.2. Náboženský vývoj.....	32
1.3. Volný čas.....	34
1.3.1. Pojem volný čas.....	34
1.3.1.1. Volný čas dětí.....	34
1.3.2. Principy volného času.....	35
1.3.3. Výchova mimo vyučování.....	36
1.3.3.1. Činitelé vývoje jedince.....	36
1.3.3.2. Pojem výchova mimo vyučování.....	37
1.3.3.2.1. Rozdíl pojmů <i>pedagogika volného času</i> a <i>výchova mimo vyučování</i>	37
1.3.3.3. Funkce výchovy mimo vyučování.....	38
1.3.4. Obsah výchovy mimo vyučování.....	38
1.3.5. Přehled nejvýznamnějších zařízení pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase.....	39
1.3.6. Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování.....	40
1.4. Hra.....	42
1.4.1. Definice.....	42
1.4.2. Rozdělení.....	43
1.4.3. Význam her.....	46
1.4.4. Obsah hry.....	47
1.4.5. Tematické evangelizační hry.....	49
2. Praktická část.....	50
2.1. Užití her při první evangelizaci.....	50
2.1.1. Kritéria první evangelizace.....	50
2.1.1.1. Vydávat svědectví vlastním životem.....	50
2.1.1.2. Vydávat svědectví slovem.....	50
2.1.2. Pedagogická a didaktická kritéria.....	50
2.1.2.1. Kognitivní.....	51
2.1.2.2. Afektivní.....	51

2.1.2.3.Psychomotorický.....	51
2.2. Hry sloužící první evangelizaci - vzdělávací evangelizační téma	
Liturgický rok.....	51
2.2.1. Části liturgického roku.....	52
2.2.2. Sv. Jan Bosko.....	54
2.2.3. Sv. Cyril a Metoděj.....	57
2.2.4. Svátek všech svatých.....	59
2.2.5. Sv. Anežka Česká.....	62
2.2.6. Křesťanský smysl Vánoc.....	65
Závěr.....	68
Bibliografie.....	69
Anotace.....	75

Úvod

Hry jsou podstatnou částí programu dne každého dítěte. Ve volném čase pracuji s dětmi a mladými lidmi, proto jsem si hru vybrala za téma své diplomové práce a zvolila jsem specializaci na hry pro děti mladšího školního věku a ve volném čase. Protože jsem přijala dar víry, přála bych jej i druhým. Víra je však nepřenositelná, je to dar od Boha. Je potřeba rozhodnutí, obrácení, které musí udělat každý člověk osobně. My lidé můžeme jen připravovat místo pro Boha v srdcích druhých. To se může konat různými přiměřenými prostředky. Jedním z nich může být i hra. V této práci se chci zabývat možností využití her k první evangelizaci. Cílem mé práce bude zjistit, zda je hra vhodným a možným prostředkem první evangelizace pro děti, za jakých podmínek se jí stává apod.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a praktickou. Teoretická část je dále rozdělena na čtyři oddíly. První pojednává o první evangelizaci, o pojmu, obsahu, metodách apod. V každém věku se dítě specificky vyvíjí a řeší jiné problémy, ke kterým musí pedagog vhodně přistupovat. Proto je třeba seznámit se s psychologickým vývojem dětí, se kterými je pedagog ve styku. Druhá část proto přibližuje psychologický a náboženský vývoj dětí mladšího školního věku. Další část pojednává o funkcích a problematice volného času. Jejím cílem je ukázat na specifika tohoto pojmu a odlišit hru dětí ve volném čase od hry dětí ve školním prostředí, která má svá pravidla. Ve čtvrté části se zabývám hrou, jejím významem, obsahem apod.

Praktická část spojuje všechna čtyři témata z teoretické části, uvádím v ní šest podrobně popsanych her, jejichž společným tématem je Liturgický rok. Názorně na nich ukazují, jak mohou hry posloužit k první evangelizaci. V popisech her také uvádím, jak lze dosáhnout uvedených evangelizačních cílů. Více než polovinu her jsem s dětmi osobně hrála a pozorovala přitom jejich počínání. Používám tedy metodu pozorování, zvláště zúčastněné pozorování. To lze definovat jako dlouhodobé, soustavné a reflexivní pozorování probíhajících činností rovnou ve zkoumaném terénu se záměrem odhalit a reprezentovat společenský život a vývoj. Smyslem tak není pouze sledování, nýbrž také poznané zprostředkovat druhým. Zainteresovaný pozorovatel fakticky zastává dva úkoly současně: zaprvé je aktérem vzájemného působení, přičemž se od ostatních liší mírou účasti na aktivitách, zadruhé je pozorovatelem, jež se

od ostatních účastníků odlišuje úmyslem¹ (např. mým bylo vypořádat, do jaké míry působí hrané hry úspěšně při první evangelizaci). Uvedené hry mohou použít při první evangelizaci pedagogičtí pracovníci, katecheté, rodiče a všichni, kteří pracují s dětmi.

¹ O metodě zúčastněného pozorování srov. Metody sběru dat [online]. [cit. 14. 4. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=24159>>.

1. Teoretická část

1.1. První evangelizace

1.1.1. Evangelizace

1.1.1.1. Pojem evangelizace

Nejprve si ukažme, co je evangelizace. Z toho nám poté jasněji vyplyne, jak bychom mohli definovat první evangelizaci.

Je velmi těžké podat ucelenou definici evangelizace, protože je to činnost velmi bohatá, dynamická a rozsáhlá. Je třeba dát pozor na možná zkreslená chápání evangelizace, jež by mohla přinést definice neúplná. O jednu definici se pokusila biskupská synoda: „Evangelizovat znamená pro církev přinášet radostnou zvěst všem společenským vrstvám a třídám a jejím vlivem zevnitř přetvářet lidi samotné, vytvářet z nich nové lidstvo.“² Všimněme si slůvka *zevnitř*. Nejde jen o něco povrchního, pěkného na pohled. Evangelium má sestoupit do srdcí lidí a proměňovat jak jednotlivce, tak celé kultury, tradice, národy. Má proměňovat vztahy lidí mezi sebou navzájem i s Bohem. Evangelium není vázáno na žádnou kulturu. Má podivuhodnou vlastnost – všechny kultury může oslovit a podmanit si je, aniž by padlo do otroctví některé z nich.³ O čem má přinášet radostnou zvěst? O Bohu, který nás stvořil, miloval, vykoupil a volá k věčnému životu.⁴

1.1.1.2. Proces evangelizace

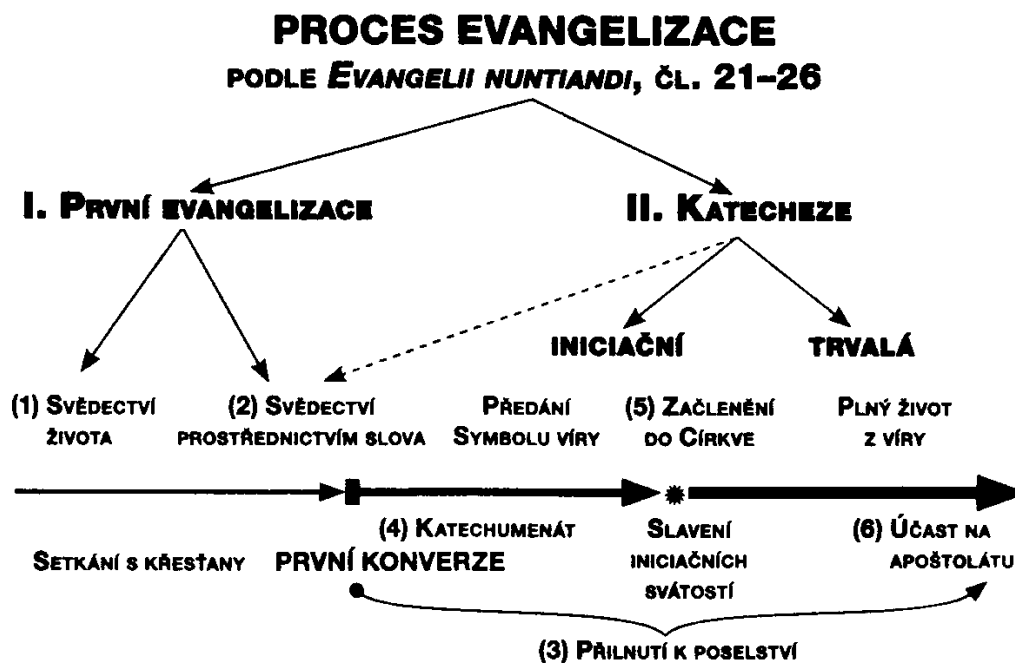
Evangelizace je bohatá a dynamická činnost. Proto v ní lze vystopovat jisté části, které se od sebe liší. Avšak není nikdy možno je od sebe úplně oddělovat.

² PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5. čl. 18.

³ Srov. Tamtéž, čl. 19. Více o inkulturaci víry viz. PEŠEK, J. Inkulturace. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 21-23. O inkulturaci evangelijního poselství též KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 109. Dále JAN PAVEL II. Encyklika *Redemptoris misio* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-101-6, čl. 52. V následujících člancích je uvedena inkulturace ve spojení s misionáři a cizími zeměmi, kde se nachází. Tento problém není pro cíl mé práce stěžejní.

⁴ Srov. *Evangelii nuntiandi* – Pavel VI. [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://209.85.129.132/search?q=cache:4oTuY_n6qkJ:www.syzet.estranky.cz/archiv/uploaded/11+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz>.

Nastíním zde tedy základní prvky a postupy v procesu evangelizace. Poté bude jasnější, co je to první evangelizace a jaké zaujímá v daném procesu místo. Výstižně popisuje proces tento graf:⁵

První fáze, pojmenovaná *první evangelizace*⁶, se skládá ze dvou dílčích částí. První je svědectví křesťanského života, které se děje beze slov. „Svědectví vydávané vlastním životem se stalo dnes více než kdy jindy základní podmínkou účinnosti evangelizace.“⁷ Křesťan má žít život plný vlídnosti a pochopení pro druhé, pro jejich radosti i starosti, usilovat o vše pozitivní a krásné, vyzařovat radost z naděje, v kterou věří a starosti a nedostatky v pokojné důvěře dávat tomu, jenž je Všemohoucí. Popsané nevtíravé svědectví začne v lidech okolo něj probouzet otázky: Proč je ten člověk takový, co ho vede k tomuto jednání? apod. Ačkoli si to mnohdy křesťan ani neuvědomí, je to jeho první evangelizační skutek. K tomu jsou naléhavě vyzýváni všichni křesťané. Ba co víc, je jejich povinností svým životem nenásilně a pravdivě ukazovat na Krista a hlásat

⁵ Obrázek naskenován z ALBERICH, E. DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-382-6, s. 48.

⁶ Dříve se používalo pojmu preevangelizace nebo předeangelizace. Dnes se těchto pojmů již nepoužívá, protože se má za to, že patří plnohodnotně do procesu evangelizace a je její první nutnou a nevyhnutelnou součástí. Srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 51.

⁷ Tamtéž, čl. 76.

evangelium. Avšak „jen“ žití křesťanského života přestane dříve nebo později stačit.⁸ „Důvody naší naděje“⁹ je třeba vyjádřit i slovy. Nemáme se bát pojmenovat toho, který toto učení přinesl, který nás pozval do svého království a který nám dává sílu – Ježíše Krista.¹⁰ „Všichni věřící kdekoli žijící jsou totiž povinni příkladem svého života i svědectvím svého slova dávat viditelně najevo nového člověka, kterého křtem oblékli (...).“¹¹ Křesťan má zvěstovat evangelium beze studu a zvat ke konverzi ty, kteří působením Boží milosti začínají mít o tuto cestu a způsob života zájem.¹²

Druhá část evangelizace, katecheze, je určena těm, kteří již prošli prvním obrácením, kteří se již pro Krista rozhodli, byť počátečním způsobem. I tu můžeme rozčlenit do dvou dílčích částí. Katecheze iniciační má za úkol zasvěcovat katechumeny do nauky církve a tajemství spásy. Nicméně nesmí to být jen „pouhým poučením o dogmatech a příkázáních, ale výchovou a dostatečně dlouhým uváděním do celého křesťanského života.“¹³ Po začlenění do církve mají věřící nadále růst ve svém duchovním životě a přijmout již i účast na apoštolátu. I oni jsou totiž teď voláni, aby druhým svědčili o Kristu. Každý ať tak koná podle stavu, v němž žije, a podle míst, kam ho Pán volá.¹⁴

Rozdíl mezi těmito dvěma základními částmi procesu evangelizace je výstižně vyjádřen slovy: „První hlásání se obrací k nevěřícím a k těm, kteří ve skutečnosti žijí v náboženské lhostejnosti. Jeho účelem je zvěstovat evangelium a volat ke konverzi. Katecheze, která se liší od prvního hlásání evangelia, podněcuje tuto počáteční konverzi a vede ji ke zrání tím, že vychovává konvertitu ve víře a včleňuje ho do křesťanského společenství. Tyto dvě formy služby Slova se od sebe liší, avšak navzájem se doplňují.“¹⁵ První evangelizace naplňuje ono Ježíšovo „jděte“¹⁶ a katecheze vychází

⁸ „V každém případě je třeba nezapomínat na to, že při předávání evangelia patří slovo a svědectví života k sobě.“ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce ohledně některých aspektů evangelizace*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2007, čl. 11.

⁹ 1 Petr 3,15.

¹⁰ Srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 20-21.

¹¹ DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu: Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes* (7. prosince 1965). Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, čl. 11-12.

¹² Srov. Tamtéž, čl. 13.

¹³ Tamtéž, čl. 14.

¹⁴ Srov. Tamtéž, čl. 15. Výše nastíněný proces evangelizace lze najít např. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 47-49. Dále o celém zmiňovaném procesu evangelizace JAN PAVEL II. Encyklika *Redemptoris misio* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-101-6, čl. 42-50.

¹⁵ KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 61.

¹⁶ Mk 16,15.

z podmínky „kdo uvěří“¹⁷. Ovšem v pastorační praxi nelze přesně vymezit předěl mezi těmito dvěma fázemi. Mnohdy totiž přicházejí na katechezi lidé, kteří neprošli ještě pravou konverzí. Je také třeba brát zřetel na níže zmiňované pole působnosti evangelizace a jeho specifické požadavky.¹⁸

1.1.1.3. Podmínky hlásání evangelia

Evangelizace nikdy nebude uskutečnitelná bez účinkování Ducha svatého. On je při evangelizaci jejím stěžejním faktorem.¹⁹ On si vede slova evangelizátorů, jejich myšlenky, je hybatelem a zdrojem všech dobrých nápadů. Stejně tak je zdrojem obrácení u evangelizovaných. Hlasatelé mají vzývat Ducha svatého a prosit o jeho příchod kdykoli, když chtějí zvěstovat Krista druhým. Mají si být vědomi, že jsou jen nástroji v jeho ruce a mají čerpat sílu pro svůj opravdový křesťanský život i pro jednotu mezi sebou navzájem ze svátostí, zvláště z eucharistie. Duch svatý je pravda.²⁰ Kazatelé mají tuto pravdu hledat a předávat. Ať je vhod či nevhod, ať je spojena s jakýmkoli křížem a odříkáním. Zvěstovatelé si musí uvědomit, že „díky Božímu milosrdenství se mohou lidé spasit i jinými cestami, když jsme jim my nehlásali evangelium“²¹. Je to však naše povinnost²², takže nehlásání se rovná zpronevření se Božímu hlasu.²³ „Různé evangelizační metody jsou jistě účelné, ale ani ty nejdokonalejší z nich by nedokázaly nahradit tajemné působení Ducha svatého.“²⁴

1.1.2. První evangelizace

1.1.2.1. Pojem

Tato evangelizace „se nazývá první, protože zve ke kroku víry: přivádí člověka k „prahu“, kde se může pro víru rozhodnout. Snaží se probudit touhu, zve na cestu víry,

¹⁷ Mk 16,16.

¹⁸ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 61-62.

¹⁹ Srov. JAN PAVEL II. Encyklika *Redemptoris misio* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-101-6, čl. 21-30.

²⁰ Srov. J 16,13a.

²¹ PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 80.

²² Srov. 1 Kor 9,16.

²³ Srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 74-80.

²⁴ Tamtéž, čl. 75.

probouzí zájem, aniž by očekávala, že osoba, které je první hlásání určeno, se už rozhodla stát se učedníkem Kristovým.²⁵

M. Kaplánek uvádí sedm prvků první evangelizace podle J. Gevaerta:

- osobní vztahy s přesvědčenými křesťany – svědectví,
- uzdravující a osvobozující zkušenost s křesťanstvím,
- otázky smyslu života,
- odhalení falešných ideologií a falešných hodnot,
- obrácení k Bohu,
- rozumové zakotvení víry,
- explicitní zvěstování Krista.²⁶

První evangelizace dává seznámit se s jádrem života věřících. Pomáhá poznat Krista, který nám jde naproti a chce se s námi spojit, vyzývá nás k tomu, abychom změnili smýšlení a uvěřili. Mnohdy se jedná o jednorázovou záležitost, vzniklou jistou příhodou či momentem, které se uchází o naši iniciativu. Tento podnět způsobí, že se člověk v konkrétní situaci projeví jako věřící. Ten, komu je první evangelizace adresována, je svobodný v tom, zda věřícího vyslechne či se nechá oslovit. Naopak ani ten, kdo evangelizuje, se nemusí předem dovolovat těch, kterým je první evangelizace určena.²⁷

1.1.2.2. Adresáti první evangelizace

První evangelizace je zaměřena na podporu a umožnění prvních kroků víry lidí, kteří „v různých okolnostech a z různých motivů se vůči křesťanské víře jeví jako nezúčastnění či vzdálení.“²⁸ Tato definice A. Fossiona zahrnuje jak lidi, kteří o Kristu nikdy neslyšeli, tak pokřtěné, kteří křesťansky nežijí. Dále prosté lidi, jež sice mají nějaké základy víry, ale hlavní pravdy víry neznají. Vzdělance, kteří potřebují víru

²⁵ FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-221-3, s. 32-33.

²⁶ Evangelizovat výchovou a vychovávat evangeliem [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://209.85.129.132/search?q=cache:bdnu8AfpTxcJ:www.tf.jcu.cz/getfile/5ff87eaa59992f3e+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz>>.

²⁷ Srov. FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-221-3, s. 75.

²⁸ DŘÍMAL, L. Cesty k Velikonočnímu tajemství. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 10.

přiblížit jiným způsobem, než jak jim byla vysvětlována v dětství.²⁹ A v neposlední řadě děti, k nimž se zvláště vztahuje má diplomová práce³⁰.

1.1.2.3. Subjekt první evangelizace

„K hlásání evangelia je (...) povolána celá církev.“³¹ Hlasatelem je každý, kdo přijal evangelium. „Je totiž nemyslitelné, že by někdo přijal Boží slovo a uvěřil v Boží království, aniž by se současně nestal též jeho svědkem a hlasatelem.“³²

Hlasatelé evangelia jsou ve své činnosti vázáni dvěma podmínkami: Jednak je zapotřebí si uvědomit, že jejich konání není individuální a osobní, i kdyby se nacházeli na nejodlehlejších místě planety. Evangelium musí být vždy hlášáno jménem církve a ve vztahu k jejímu úkolu. Jednak také nejsou absolutními vlastníky pravdy a své činnosti. Mohou ji dobře a plodně vykonávat, jen pokud zůstávají spojeni s církví.³³

Laici mají svou nezastupitelnou úlohu při šíření evangelia.³⁴ Žijí uprostřed světského prostředí, a proto mají vydávat svědectví evangeliu specifickou podobou. Jsou pozváni, aby do kulturního, politického a sociálního života přinášeli evangelium různými vynalézavými způsoby. Mají proniknout hromadné sdělovací prostředky, rodinný život, svá pracoviště a mnohá další místa. Zde mohou využít své křesťanské schopnosti, jež v nich mnohdy dřímají nezužitkovány. Z tohoto laického apoštolátu je třeba vyzdvihnout hlavně evangelizační činnost rodiny, která se má stát „domácí církví“³⁵. Také mládež, jež je budoucností země, musí být evangelizována. Nejlepšími

²⁹ Srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 52.

³⁰ První evangelizace „je aktuální i vzhledem k těm, kteří se s křesťanskou vírou setkali zatím jen částečně, přijali styl života založený na plnění tzv. náboženských „povinností“, ale jejich víra nespočívá na osobním vztahu k Bohu. Víra, která není svobodně přijatým darem, je ohrožena možností „odložit“ ji, když přestane být zajímavá nebo se stane zátěží. V této situaci se pravděpodobně nachází řada dětí navštěvujících výuku náboženství nebo farní katechezi a také jejich rodičů, kteří nepřikládají náboženské výchově dětí zvláštní význam.“ Srov. ZIMMERMANNOVÁ, M. Editorial. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 4.

³¹ PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 66.

³² Tamtéž, čl. 24.

³³ Srov. Tamtéž, čl. 60.

³⁴ „V rámci poslání církve svěřuje Pán laikům ve společenství s ostatními údy Božího lidu velký podíl odpovědnosti.“ JAN PAVEL II. Posynodní apoštolský list *Christifideles laici* (30. prosince 1988). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-162-8, čl. 32. Dále srov. Tamtéž, čl. 33-34. Dále srov. JAN PAVEL II. Encyklika *Redemptoris misio* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-101-6, čl. 71-72.

³⁵ DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu. Věřoucná konstituce o církvi *Lumen gentium* (21. listopadu 1964) Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, čl. 11.

hlasateli evangelia mezi ní jsou její vrstevníci, mladí křesťané, kteří se nebojí vydávat mezi nevěřícími kamarády svědectví o Kristu přes všechny těžkosti.³⁶

Všichni hlasatelé evangelia musí dbát na to, aby samotný jejich život byl první evangelizací. Dále aby jejich hlásání ústy bylo pravdivé, důstojné, přesvědčivé a přiměřené, k čemuž je třeba důsledná příprava.³⁷

Cestou a prostředkem evangelizace je také jednota křesťanů. Nejednota působí škodu Kristovu dílu.³⁸

Vezmeme-li v úvahu specifickou první evangelizace dětí, je možno říci následující: Největší podíl na hlásání evangelia mají rodiče, dále vychovatelé a učitelé. Rodina³⁹ a školní prostředí⁴⁰ mají zásadní účast na první evangelizaci.

1.1.2.4. Cíl první evangelizace

Cílem první evangelizace je svědectvím života a hlásáním slova ukazovat na Ježíše Krista a evangelium. Připravovat v srdcích lidí „půdu“ pro přijetí evangelia. Jde o dílo samotného Ducha svatého, evangelizující osoba je jen „tužkou v jeho ruce.“⁴¹ V ideálním případě vede první evangelizace k obrácení.⁴² To „všeobecně označuje změnu života, odložení navyklého chování a začátek změny, odklonění se od sobeckého zaměření na sebe a dání se do služeb Pánu“⁴³. Jde o rozhodnutí pro nový způsob života, nestačí jen přilnutí k pravdám. Důležité je vnitřní přilnutí, přilnutí srdcem, rozhodnutí pro život s Ježíšem, které vede k přijetí nového způsobu života podle evangelia.⁴⁴

³⁶ Srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 67-72.

³⁷ Srov. Tamtéž, čl. 73.

³⁸ Srov. Tamtéž, čl. 77. „Od svých počátků je ekumenické hnutí úzce spojeno s evangelizací.“ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce ohledně některých aspektů evangelizace*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2007, čl. 12.

³⁹ Srov. FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-221-3, s. 76.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 77.

⁴¹ „Jsem malá tužka v ruce písničáka Boha, který posílá milostný dopis tomuto světu.“ Matka Tereza [online]. [cit. 2. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://raduliks.signaly.cz/0805/matka-tereza>>.

⁴² Srov. DŘÍMAL, L. Cesty k Velikonočnímu tajemství. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 10.

⁴³ DE FIORES, S. GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9, s. 600. O pojmu obrácení s. 600-604. „Všeobecně se používá výraz ‘obrácení’, aby se poukázalo na nezbytnost přivést pohany do církve. Ale ve svém vlastním křesťanském smyslu znamená ‘obrácení’ (metanoia) změnu smýšlení a jednání, která vyjadřuje nový, vírou ohlášený život v Kristu: (...)“ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce ohledně některých aspektů evangelizace*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2007, čl. 9.

⁴⁴ DŘÍMAL, L. Cesty k Velikonočnímu tajemství. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází

1.1.2.5. Metody a prostředky

Evangelizační metody obsahují velmi pestrou škálu možností, jež se mění podle místních, časových, kulturních a jiných podmínek. Proto je třeba v každé době tyto metody prověřovat, přizpůsobovat a hledat stále nové. „První a počáteční evangelizaci provádí církve dosti složitými a odlišnými metodami, které se někdy označují výrazem preevangelizace (tj. předběžná evangelizace). I ta je však již ve skutečnosti evangelizací, třebaže jen v počátečním a dosud neúplném stupni.“⁴⁵ Používá se při ní skoro bezmezná řada odlišných forem, mezi něž můžeme zařadit kázání, ale i filosofický a vědecký výzkum, umění⁴⁶ a také hry, které jsou tématem této práce.

1.1.2.5.1. Metody sloužící všem lidem

Rozličná služba lidem je potencialitou první evangelizace. Služba není jen privilegium charity. Každý člověk má sloužit podle vzoru Pána a podle jeho příslibu: „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nejmenších, mně jste učinili.“⁴⁷ Tuto službu můžeme rozdělit z hlediska zaměření se na specifické skupiny společnosti:

- nezištná služba lidem,
- vedení dětí a mládeže,
- služba nezaměstnané mládeži, drogově závislým, lidem na okraji společnosti,
- služba rodinám,
- péče o lidi starší, nemocné, postižené.⁴⁸

1.1.2.5.1.1. Antiochia

Pastorační aktivita mládeže Antiochia vznikla v roce 1991 na popud bohoslovců v ČR. Ti byli inspirováni slovem Písma: „Začali po svém příchodu do Antiochie zvěstovat Pána Ježíše také pohanům. Moc Boží byla s nimi, a veliké množství lidí uvěřilo a obrátilo se k Pánu.“⁴⁹ Založili společenství mladých lidí, kteří vyjíždějí o prázdninách na čtrnáctidenní turnusy do farností a vesnic (většinou s vírou upadající, vykořeněnou, do oblastí s neživými společenstvími). „Činnost závisí na aktuálních potřebách farnosti, avšak prioritu má hlásání evangelia slovem a vydávání svědectví

čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 10. Dále srov. PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 19.

⁴⁵ PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5, čl. 51.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, čl. 51.

⁴⁷ Mt 25,40.

⁴⁸ Srov. Otevřít církve současnému člověku [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.gybon.cz/matena/cirkev/texty/rtf/dokrl_05.rtf>.

⁴⁹ Sk 11, 20b-21.

vlastním životem.⁵⁰ Mladí lidé starší 16 let se zde zapojují do života farnosti a obce. Slouží všem věkovým skupinám, avšak nejvíce se obrací na děti a mládež, pro něž připravují hry, výlety, divadla apod. Navštěvují též staré a nemohoucí lidi. Jsou připraveni přiložit ruku k dílu v obci či při individuální pomoci. Celé dílo je opřeno o společnou i osobní modlitbu a vzájemnou komunikaci. Cílem je bourat předsudky vůči křesťanství; přiblížit se lidem v tom, co zakoušejí, a účinně jim tak sloužit; vést dialog s okolím opírající se o osobní poznání Krista; vydávat svým životem svědectví o tom, že lze žít šťastný život i jako věřící člověk a tvořit společenství založené na hlubokých vztazích a modlitbě.⁵¹

1.1.2.5.1.2. Služba farnosti veřejnosti⁵²

- Nástěnky – nástěnka může být umístěna u kostela nebo také na nádraží a jiných místech. Informuje o dění ve farnosti, zve svou nápaditostí k přečtení a svými texty k zamyšlení.
- Internetové stránky – mohou obsahovat vysvětlení křesťanských tradic, farní zpravodajství, misijní dílo. Měly by upoutat témata a vzezřením i člověka hledajícího a poskytnout první informace o církvi.
- Hudba – možno pořádat koncerty v kostele (např. adventní), na které rádi přijdou i nevěřící. Dále liturgie svatby a pohřbu může být dobrou první evangelizací pro návštěvníky kostela, pokud je osloví hodnotná promluva, svědectví věřících či atmosféra kostela apod. Pro mládež mohou být oslovující festivaly křesťanských skupin.
- Farní ples, zájezd – farnost může uspořádat ples, na který si jistě přijdou zatančit i nevěřící. Může oslovit křesťanskou výzdobou či chováním křesťanů. Lze také pořádat zájezdy, nejen na poutní místa, kterých se může zúčastnit také kdokoli z nevěřících.
- Boží tělo, křížové či světelné průvody městem – tato evangelizace jistě nezůstane bez odezvy, protože je velmi dobře viditelná. Může podnítit mnoho negativních reakcí, ale u některých také vyvolat otázky, co se děje, proč tohle křesťané dělají apod.

⁵⁰ Společenství Antiochia [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://antiochia.cz/o_nas.php>.

⁵¹ Srov. Tamtéž.

⁵² Srov. Evangelii nuntiandi – Pavel VI. [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://209.85.129.132/search?q=cache:4oTuY_n6qkJ:www.syzet.estranky.cz/archiv/uploaded/11+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz>.

- Mikuláš – farnost může pořádat mikulášskou besídku pro celou obec popř. navštěvovat doma i nevěřící rodiny s dětmi. Svým vystupováním a laskavostí mohou věřící odstraňovat předsudky a otvírat cestu k porozumění.
- Tříkrálová sbírka – i zde může farnost svědčit o Kristu, přinášet písní radost, vysvětlit důvod konání...
- Noc kostelů – jedná se o noci, kdy jsou kostely otevřeny pro širokou veřejnost. Návštěvníci si mohou prohlédnout architekturu, vyslechnout přednášku o výstavbě a historii kostela, zaposlouchat se do chrámové hudby... Mohou se tak lehce a nenuceně přiblížit křesťanskému prostředí i otevřít se otázkám, jež je v srdci napadnou. V mnoha kostelích jsou také připraveny doprovodné programy, divadla. Jsou přítomni lidé, jež mohou nevěřícím a hledajícím zodpovědět otázky, nasměrovat je v životě,⁵³
- Kurzy Alfa – jedná se o mezinárodní projekt, který dává příležitost poznat křesťanství uvnitř společenství křesťanů,⁵⁴
- Bible 24 – projekt, který u nás v roce 2009 uspořádala farnost Uherský Brod. Po 24 hodin bylo v kostele předčítáno Boží slovo. Různými lidmi, úryvek za úryvkem. Návštěvníci se tak mohli zaposlouchat do Božího slova a přemýšlet o životě.⁵⁵

1.1.2.5.1.3. Evangelizace členy hnutí a řeholních společenství

Jedná se o řeholní komunity či společenství, které vycházejí do ulice velkých i menších měst. Různými nápaditými způsoby se snaží o první evangelizaci. Mezi tyto evangelizátory lze zařadit komunitu Emmanuel⁵⁶, komunitu Chemin Neuf⁵⁷, Hnutí Světlo – Život⁵⁸ a řád dominikánů⁵⁹ či redemptoristů⁶⁰ a další.

⁵³ Více srov. Noc kostelů [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.nockostelu.cz/>>.

⁵⁴ Více srov. Kurzy Alfa [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.kurzyalfa.cz/>>.

⁵⁵ Srov. Ve službě evangelia [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.paulinky.cz/clanky/Bible24.html>>.

⁵⁶ „Třemi sloupy spirituality jsou tedy adorace, soucítění a evangelizace.“ Komunita Emmanuel [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.emmanuel.cz/okomunita.htm>>.

⁵⁷ Srov. Komunita Chemin Neuf [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.chemin-neuf.cz/akce/Pro-vsechny/Evangelizace-v-Praze>>.

⁵⁸ „Hnutí Světlo-Život je typicky katecheticko-pastorálním hnutím s cílem evangelizovat a formovat dospělé křesťany.“ Hnutí Světlo – Život [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://svetlo-zivot.cz/docs/hnuti.htm>>.

⁵⁹ Srov. Misie.op.cz [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://misie.op.cz/>>.

⁶⁰ Srov. Lidové misie redemptoristů [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.lidovemisie.cz/index.php/lidove-misie/lidove-misie-mainmenu-30>>.

1.1.2.5.2. Metody sloužící dětem a mládeži

Děti jsou specifickou skupinou první evangelizace. Je třeba rozlišovat, zda jsou děti z praktikujícího či neprojektujícího prostředí.

1.1.2.5.2.1. Děti pocházející z neprojektujícího prostředí

Prvními zvěstovateli může být nějaký příbuzný, učitel, vychovatel, popř. kamarád. Ovšem zde je situace velmi specifická, protože dítě je velmi vázáno na rodinu. Děti jsou vázány poslušností vůči rodičům. Úkolem první evangelizace je zvěstovat srozumitelným (jejich věku přiměřeným) způsobem Kristovo poselství a snažit se jim předat vlídnou formou křesťanské hodnoty. Tato evangelizace se málokdy děje přímo ve farnosti či v kostele, protože tam tyto děti nepřicházejí, spíše se orientuje na školu a volný čas⁶¹.

Tyto děti trpí vážnou nouzí, protože jim schází náležitá náboženská podpora rodinného charakteru. Některé nežijí v rodině, jiné trpí vrtkavými podmínkami plynoucími z prostředí, ve kterém žijí. Mnohé z nich nejsou pokřtěny či od křtu nepřišly s vírou do kontaktu. Je proto úlohou křesťanského společenství myslet i na tyto děti a umožnit jim ve škole nebo ve volném čase prostor pro zvěstování evangelia a budování vztahu ke Kristu. Je třeba navázat vztah s jejich rodinami a vést přiměřený dialog, který by vedl k dobru dětí i rodiny a církve.⁶²

Skautská výchova

Dobrym dokladem první evangelizace může být vedení dětí a mládeže ve skautském oddíle. Křesťanský vedoucí za žádných okolností nesmí dětem nutit víru. Avšak jestliže se o ně skutečně dlouhodobě, cílevědomě a záměrně stará, může na ně významně výchovně působit a formovat jejich osobnost. Přitom je může učit je takovými hodnotám, jako je přátelství, pracovitost, poctivost, skromnost, zodpovědnost, způsobilost k vytváření vztahů a k životu ve společenství, respekt, důvěřování atd. Navíc děti zakusí velký životní prožitek vyplývající z toho, že je někdo má rád a věnuje se jim. První účel takové skautské výchovy pak lze vidět ve výchově dobrého a pozitivně orientovaného člověka, který umí žít kvalitním způsobem. Navíc je evidentní, že všechny tyto hodnoty jsou i hodnotami křesťanského života. V srdci

⁶¹ Metody, jež budou představeny v této části, neslouží výlučně dětem z neprojektujícího prostředí. Slouží dětem z jakéhokoli prostředí k přijetí a upevnování víry.

⁶² Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 108. Dále srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné katechetické direktorium*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994, čl. 81.

dítěte tím může být přichystáno místo pro přijetí víry. Zde už ale obvykle úkol skautského vedoucího (a vůbec úkol první evangelizace) končí.⁶³

Salesiánská výchova

Společnost svatého Františka Saleského (Salesiáni Dona Boska, SDB) je kongregace katolické církve. Jejím zakladatelem je turínský kněz Jan Bosko (1815–1888), který se začal starat o opuštěnou mládež. Založil pro ni oratoř, aby se měla kde scházet, hrát hry, doučovat se a modlit se. Jeho výchovný systém se člení do čtyř oblastí: hřiště, domov, škola, farnost. Tyto oblasti navzájem spolupracují a doplňují se. Don Bosko byl přesvědčen, že je nutno předcházet trestné činnosti mládeže. Všiml si, že velkým nebezpečím pro život mladých je nuda. Opíral svou výchovu o tzv. preventivní systém, který má základ na třech pilířích: rozumu, náboženství, laskavosti. Kongregace se ve stopách Dona Boska věnuje výchově mládeže. Za tímto účelem salesiáni řídí celou řadu středisek mládeže a podobných aktivit: působí v oblasti sociální, náboženské, kulturní, pedagogická a poskytují i materiální pomoc chudé mládeži.⁶⁴

V České Republice je možno se setkat se třemi skupinami dětí a mládeže: s dětmi a mládeží vzdálenými víře, s dětmi a mládeží se zájmem o náboženství a s praktikujícími a angažovanými mladými křesťany. U mládeže vzdálené víře jde především o to, aby hodnoty, k nimž salesiáni vychovávají, byly ve shodě s evangeliem. U mládeže se zájmem o náboženství se pokouší vzbudit a kultivovat tento zájem, nabízet „první evangelizaci.“ U praktikující a angažované mládeže chtějí poskytovat duchovní doprovázení a prostor k rozvoji jejich náboženského života.⁶⁵ Salesiáni tedy svou činností pokrývají celý proces evangelizace. Nicméně svým posláním a charakteristikou mají velmi blízko k dětem a mládeži, která o Kristu nikdy neslyšela. Pracují s dětmi zanedbanými, na okraji společnosti... Navazují s nimi přátelské vztahy plné porozumění pro jejich situaci. Svým přístupem v nich vzbuzují otázky po víře

⁶³ Srov. Otevřít církev současnému člověku [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.gybon.cz/matena/cirkev/texty/rtf/dokri_05.rtf>. Děti samozřejmě mohou využít i nabídek a metod, jež jsou uvedené v pododdíle 1.1.2.5.2.2. Děti pocházející z praktikujícího prostředí.

⁶⁴ Srov. Salesiáni Dona Boska [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.sdb.cz/o-salesianech/>>. Dále Salesiánské hnutí mládeže Prostějov [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.animatori.prostejov.cz/>>.

⁶⁵ Srov. Evangelizovat výchovou a vychovávat evangeliem [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:bdnu8AfpTxcJ:www.tf.jcu.cz/getfile/5ff87eaa59992f3e+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz>>.

a náboženství a po motivech vlastního chování, což jsou již charakteristické rysy první evangelizace.

Vstupy do škol s náboženskými tématy

Tento projekt je realizován jako nabídka katechetů a věřících pedagogů školám, aby dětem umožnili setkat se s křesťanským poselstvím (např. svátků, jako jsou Vánoce, Velikonoce apod.). Cílem je poutavě a adekvátně věku dětí ztvárnit a předat křesťanské poselství. Téma zabere jednu až dvě vyučovací hodiny. Hravou a aktivní formou slouží jako první evangelizace dětem, které do náboženství nechodí a s vírou se neměly možnost setkat, často i nevěřícím pedagogům a ředitelům.⁶⁶

Etická výchova

Etická výchova je vyučovací předmět, který mohou ředitelé škol (ZŠ i SŠ) zavést v rámci školních vzdělávacích programů do výuky jako povinný nebo nepovinný předmět. Historie vzniku vede k profesorovi Roberto Roche Olivarovi z Barcelony, který v 80. letech 20. století vyvinul projekt výchovy k prosociálnosti. Vychází z různých psychologických a jiných výzkumů, které ukázaly, že rozhodujícím faktorem pro správný rozvoj charakteru je prosociálnost, tj. takové chování, které přináší prospěch druhé osobě nebo skupině osob, které nevyplývá ze striktní povinnosti a není provázeno jakýmkoli očekáváním odměny. Motivem a předpokladem takového chování je tedy vnitřní potřeba anebo tendence konat to, co prospěje druhému. Pokud si dítě prosociálnost osvojí, pravděpodobně vyroste v dobrého a charakterního člověka. Cílem výchovy je nejen osvojení si určitého druhu chování, ale přivedení děti k tomu, aby se chovaly prosociálně ze své vnitřní potřeby. Charakteristickými rysy prosociální osobnosti jsou:

- soucit s lidmi, kteří mají nějaké těžkosti,
- radost z obdarování druhého anebo z rozdělení se,
- námaha ve prospěch druhých lidí,
- schopnost přijímat úspěchy druhých lidí bez závisti,
- pochopení pro starosti a těžkosti svých známých a příbuzných,

⁶⁶ Rozpracovaná témata na ukázkou lze najít Katechetické centrum biskupství brněnského [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.biskupstvi.cz/kc/vestnik07-08.html>>, pod názvem Evangelizační příloha.

- schopnost prožívat s druhými lidmi jejich starosti a radosti.⁶⁷

Etická výchova má svůj vlastní cíl, program, styl výchovy i používané metody. Neodkazuje se na Boha, avšak vidíme, že cílem jsou dobré lidské vlastnosti, jako je empatie, soucit, nezištnost, důvěra atd. Tyto hodnoty svým způsobem tvoří základ a předpoklad, na němž stojí hodnoty křesťanské. Etická výchova může tedy působit evangelizačně a svým přístupem a náměty nenásilně otevírat cestu k přijetí radostné zvěsti, neboť není dobrým křesťanem ten, kdo není dobrým člověkem.

Orientační dny

Jsou určeny žákům 2. stupně ZŠ a žákům SŠ. Pořádají se u nás například na tři dny ve Fryštáku v Domě Ignáce Stuchlého, avšak místo i trvání lze aktuálně pozměnit. Jejich cílem je pomáhat mladým lidem najít základní orientaci pro život. Aktivní formou zde mladí utvářejí své životní postoje, učí se naslouchat a respektovat odlišné názory. To jim pomáhá v osobnostním růstu. Při orientačních dnech se používá rozličných metod a forem. K nejzákladnějším patří rozhovor, práce v malých skupinkách i v plénu, tvořivé zpracování tématu, zážitková pedagogika a odpočinkové techniky.⁶⁸

1.1.2.5.2.2. Děti pocházející z praktikujícího prostředí

Tyto děti jsou také účastníky první evangelizace, přestože mají jiné podmínky a postavení. Jsou od malička vychovávány v křesťanském prostředí s křesťanskými hodnotami. I jim je potřeba srozumitelně a přitažlivě přednášet Boží slovo a představovat Krista. Mají však oporu ve své rodině a v prostředí, jako je např. farnost a v jejích aktivitách. Avšak i ony musí postupně růst do svobodného přijetí Krista. První evangelizace je zpravidla vykonávána již od narození do věku kolem 9 let. Poté začíná iniciační katecheze a příprava dětí na první svaté přijímání, avšak ani tehdy nemůže ustát první evangelizace.⁶⁹

Farní akce pro děti

- Tvořivý kroužek pro děti (hudební, volnočasový), farní akce pro děti – tyto činnosti mohou být otevřeny všem.

⁶⁷ Srov. OLIVAR, R.R. *Etická výchova*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. ISBN 80-7158-001-5, s. 5-6.

⁶⁸ Orientační dny [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://frystak.sdb.cz/frystak-orientacni-dny/>>.

⁶⁹ Srov. Poznámka č. 30.

- Pobytové tábory, putovní tábory, stanování, expedice po světě a další činnosti ve volném čase.
- Divadlo – živý betlém, mikulášská besídka, představení pro veřejnost atd.

Liturgie pro děti

- Mše svatá pro děti – mohou být připraveny scénky, zpívat dětská schola, lze pořádat křížové cesty pro děti (hrané), roráty s dětským průvodem...

1.1.2.5.2.3. Hra

Hra nachází v metodách první evangelizace specifické místo. Více se danému tématu budeme věnovat ve čtvrté kapitole a také v praktické části. „Můžeme konstatovat, že neexistuje dětská hra, která by neměla nějaké poslání a nesplnila určitou úlohu, ať už jde o aktivní odpočinek, o vytváření dovedností nebo o rozvíjení nějaké psychické funkce.“⁷⁰ Z toho také vyplývá, že i hra se může stát prostředkem evangelizace (avšak ne každá a ne vždy). Může přibližovat dětem nějakou křesťanskou hodnotu (ctnost), vtahovat do biblického vyprávění apod. Zmíněné metody sloužící dětem a mládeži hojně využívají hry: Skautská a salesiánská výchova hojně využívají hry. Vstupy do škol s náboženskými tématy obsahují rovněž hry. I orientační dny pro mládež poskytují hry zaměřené na rozvoj osobnosti a dobrých charakterových vlastností. Žádný farní tábor ani akce pro děti se neobejde bez hry, neboť ta je dětem ve věku předškolním i školním stále vlastní.⁷¹

⁷⁰ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvečeno, s. 188.

⁷¹ „Pro zdravý vývoj osobnosti je hra i ve školním věku nezbytná a mají pro ni být vytvořeny podmínky.“ LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s. r. o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 137.

1.2. Děti mladšího školního věku⁷²

1.2.1. Vývojová psychologie

1.2.1.1. Obecná charakteristika

Období mladšího školního věku zahrnuje pět let období života dítěte, od vstupu do školy (cca 6.–7. rok) do období prepuberty (11–13 let).⁷³ Někteří autoři ho ještě rozdělují na období raného školního věku (6–7 let až do 8–9 let) a středního školního věku (8–9 až do 11–12 let).⁷⁴ Při běžném pohledu můžeme nabýt dojmu, že dítě mnoho změn neprožívá, zvláště pokud srovnáme tyto změny s obdobími předcházejícím (předškolní věk) i následujícím (pubescence). Psychoanalýza označila tento věk jako období latence. Nenechme se ovšem mýlit jen povrchním pozorováním. Dítě se mění jak po biologické, tak po psychické i duchovní stránce a dosahuje výrazných pokroků.⁷⁵

1.2.1.2. Tělesný a pohybový vývoj

1.2.1.2.1. Růst a vývoj organismu

Růst těla je v období vstupu do školy zrychlený (děti již nemají znaky charakteristické pro dítě předškolní). Zpomaluje se až kolem osmého roku, u děvčat výrazněji než u chlapců. Ovšem pohlavní dozrávání je zase rychlejší u děvčat. Nejrychleji roste trup, paže a nohy, což ovlivňuje lepší motoriku žáka a koordinaci jeho pohybů. Hmotnost se zvyšuje, tělo je odolnější proti nemocem. Kostra dítěte se odlišuje od kostry dospělého člověka – kosti jsou elastické, nepevné. Také páteř není zcela zpevněná, svalstvo a vazivo je nedostatečně vyvinuté, dítě se tudíž snadno unaví ve vertikální poloze. Nebezpečné je také zakřivení páteře, které, když se páteř zpevní,

⁷² Označení „mladší školní věk“ se vyskytuje a je pozitivně hodnoceno např. v publikaci LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 115. Uvedené označení je podporováno tvrzením, že „svět školy skutečně poznamenává rozhodujícím způsobem toto období.“ Zdá se tedy vhodnější označení „mladší školní věk“ popř. pro pubescenci „starší školní věk“ než jiná, avšak nikoli zavrhaná označení jako střední dětství, pozdní dětství, prepubescence...

⁷³ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 143.

⁷⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 237. Dále srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2003. 3. vydání. ISBN 80-7178-853-8, s. 57-65. Celá kapitola pojednává o středním školním věku a důvodech, jež vedly autora k tomuto vymezení.

⁷⁵ Srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 115.

může být i trvalé. Srdce je větší než u dospělého člověka. Dýchání bývá často zatím povrchové, dítě se ještě nenaучilo dýchat nosem.⁷⁶

1.2.1.2.2. Rozvoj motorických schopností

Dítě mladšího školního věku velmi touží po pohybu. Pohyby jsou zaměřeny na rychlost, přesnost, obratnost a sílu, což je možno pozorovat jak při tělesné výchově, tak při organizovaných pohybových hrách. Jimi se rozvíjejí všechny motorické funkce. Cvičení má ovšem příznivý vliv nejen na práci svalů, ale i na práci mozku. Tělesná aktivita a pohybové aktivity jsou tedy nutným činitelem dobrého rozvoje dětí námi popisovaného věku.⁷⁷ „Sportem a tělesnou prací se dítě stává sebevědomým, nebojácným, otužuje se a jeho zdraví se upevňuje.“⁷⁸

1.2.1.3. Rozvoj poznávacích procesů

1.2.1.3.1. Počítky, vjemy, pozornost

Vnímání a pozornost dětí mladšího školního věku se jeví jako povrchní. Děti si všímají jednotlivých stránek předmětu, ale nespojují je spolu navzájem, nevšímají si kvality předmětu. Jejich pozornost přitahují předměty, které jsou velké, světlé a pohyblivé. Děti ještě nejsou schopny dobře rozlišovat ani váhu, ani výšku, ani dálku, ani rychlost. Hodnocení těchto veličin bývá velmi rozdílné a nereálné. Pozornost dětí musí být také pedagogicky ovlivňována.⁷⁹ Pokud by nás zajímala délka soustředěnosti, zvyšuje se každým rokem dítěte o jednu až jednu a půl minutu. Dítě v sedmi letech dokáže udržet pozornost sedm až deset minut, dítě v deseti letech deset až patnáct minut.⁸⁰

⁷⁶ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 153-154.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, s. 154-155. Dále srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 117-118. Autoři zde také kladou důraz na vztah pohybu a motivace. Jestliže je pohybová aktivita utlumována z důvodu strachu rodičů ze zranění dítěte apod., dítě ztrácí zájem o pohybové aktivity a to se projeví na jeho pomalejším rozvoji i na jeho emoční stabilitě. Děti je potřeba motivovat a povzbuzovat v pohybové aktivitě, která je důležitou součástí rozvoje.

⁷⁸ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 155.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 159-161.

⁸⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 256.

1.2.1.3.2. Představy, paměť, fantazie

„Představy žáka jsou svým charakterem velmi názorné, podobají se vjemům a jsou silně citově zbarvené.“⁸¹ Představy dítěte jsou tím reálnější, čím víc vědomostí dítě má. Obsahují plno jednotlivých obrazů, které se spojují až kolem desátého roku dítěte. Některé obrazy a představy žáků bývají velmi živé a silné, že se téměř vyrovnávají vjemům, jak už bylo zmíněno výše. Nazýváme je eidetické představy.⁸² Ty ovšem při požadavcích na abstraktní myšlení bývají nedostačující. Zvýšenou představivost není třeba hned chápat jako defekt či nenormálnost, spíše ji uplatňovat při tvořivých činnostech dítěte. Paměť se v tomto věku dětí velmi zlepšuje, i díky učebnímu procesu. V nižších ročnících převládá paměť mechanická a názorná, později se projevuje paměť logická, která je mnohem kvalitnější a trvalejší. Rozvoj fantazie, která se vyznačuje velkou živostí, silou a nereálností, velmi úzce souvisí s jejich tvořivostí. Je třeba fantazii usměrňovat, nikoli potlačovat. Nesmí vzdalovat od běžného života, naopak se mají uplatňovat všechny její užitečné stránky.⁸³

1.2.1.3.3. Myšlení a řeč

Dítě během pěti let na prvním stupni základní školy prochází dvěma stupni vývoje myšlení. Jednotliví psychologové se však ve svých údajích nepatrně liší. Podle A.V. Petrovského se myšlení první a druhý rok školního věku kryje s myšlením předškoláka. Dítě se opírá o reálné předměty nebo jejich náhrady. Až od třetí třídy je dítě schopno myslet abstraktně. J. Piaget nazývá tato dvě období fází názorovou, symbolickou nebo i předpojmovou, později se dítě dostává do fáze konkrétních myšlenkových kategorií (má pojem počtu, řady, příčinnosti...). Ovšem nelze přesně určit dobu přechodu, ta záleží na mnoha faktorech.⁸⁴ Nutno podotknout, že myšlení dětí a jeho kvalitativní vývoj je v porovnání s minulostí daleko lepší a rychlejší. Bylo také „opakovaně prokázáno, že mnohé z uvedených myšlenkových schopností jsou závislé

⁸¹ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 161.

⁸² Více o eidetických představách LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 119.

⁸³ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 161-164.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 164. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 242. Zde se autorka vyslovuje pro tvrzení, že není možno přesně určit čas přechodu mezi fázemi: „Proměna dětského uvažování je postupná.“ Užití vyššího nebo nižšího způsobu uvažování závisí na obtížnosti úkolu. „Přechod na nový způsob uvažování je pozvolný, jednotlivé vývojové fáze nelze jednoznačně oddělit.“ Na variabilitu a nemožnost přesně určit čas přechodu mezi fázemi výstižně poukazuje také LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 121-124.

na učení a mohou být vhodným výcvikem podporovány a uspíšeny.⁸⁵ Oproti názorům J. Piageta jsou také výsledky závislé na motivaci. Už předškolní výchova v rodině a v mateřské škole může ovlivnit přechod mezi načrtnutými fázemi učení. Pro zjištění inteligence a stupně logického usuzování se nejčastěji používají inteligenční testy.⁸⁶

Také vývoj řeči se těší v tomto období rychlým pokrokům. „Vyšší logické pojmy myšlení mohou vzniknout jen na základě řeči. Proto je řeč nevyhnutelnou podmínkou pro vývoj abstraktního myšlení a pro zdokonalování pojmů.“⁸⁷ Dítě si zvětšuje slovní zásobu a zpřesňuje svou řeč, učí se dokonaleji vyjadřovat.⁸⁸

1.2.1.4. Vývoj a rozvoj osobnosti žáka

1.2.1.4.1. Rozvoj citů

City dětí postupně ztrácí svůj afektivní charakter a jsou vědomě ovládané. Dítě prožívá období ustálování citů. Vnější projevy dokáže ovládat a kontrolovat, ovšem uvnitř vše prožívá naplno. Tyto city je pak třeba vyjadřovat a kompenzovat v jiných činnostech. V dítěti se odehrávají zvláště intenzivně tři pocity: pocit strachu, hněvu a žárlivosti. Pocity strachu se přesouvá od vymyšlených bytostí (strašidel) v předškolním věku do pocitů strachu z reálných skutečností (neúspěch ve škole...). Na druhou stranu dítě si pocity strachu a hrůzy touží vyvolat i samo, proto si děti často vyprávějí strašidelné příběhy a horory.

Hněv už dítě umí krotit a ten, vyjadřovaný dříve fyzickou agresí, přechází zpravidla do slovní agrese. Dítě dokáže být ke svému „nepříteli“ velmi kruté, může se mstít a slovně napadat jeho nedokonalosti, zesměšňovat ho a vytvářet drzé přezdívky.

Pocity žárlivosti dítě prožívá jak ve škole – vůči úspěšnějším a oblíbenějším spolužákům –, tak doma – vůči sourozencům. Tuto žárlivost dítě nejčastěji projevuje nevšímáním si osoby, na niž žárlí, nebo drzými poznámkami. Řidčeji žárlivost úplně ovládá a najevo vůbec nedává.

⁸⁵ LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 126.

⁸⁶ Více o tomto tématu tamtéž, s. 126-128. Vzhledem k cíli naší práce se nebudeme tímto tématem podrobněji zabývat.

⁸⁷ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 167.

⁸⁸ Srov. Tamtéž, s. 167. Pro více informací ohledně jazykových kompetencí viz. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 260-261.

Ovšem nemůžeme mluvit o období plné stability citů. „V chování žáka se postupně začínají uplatňovat city etické, intelektuální, estetické, morálně politické apod.“⁸⁹ Důležité je děti učit a nabádat k tomu, aby tlumily negativní city a rozvíjely city pozitivní, vyšší.⁹⁰

1.2.1.4.2. Zájmová činnost a zvláštnosti činnosti

Zájmy jsou významnou složkou motivace, mají vliv na školní úspěšnost, ulehčují správný profesionální vývoj a podílejí se na formování osobnosti. Je zvykem dělit dětské zájmy na školní a mimoškolní. Zájmy školní úzce souvisí s oblíbeností daného předmětu. Ten zase úzce souvisí s oblíbeností učitele učícího daný předmět. Vzhledem k tématu naší práce se budeme více zabývat zájmy mimoškolními. Nejtypičtějšími zájmy dětí mladšího školního věku jsou činnosti sportovní a herní. Tento fakt odůvodňuje i zaměření naší práce na hru dětí v mimoškolním prostředí, jež je oblíbenou a důležitou činností dětí tohoto věku, přičemž vůbec neopomím důležitost školního vyučování a zájmů spojených s ním. Hry nelze dětem vnucovat. Nemají děti unavovat, ale právě naopak vést k aktivnímu odpočinku. Avšak každá herní činnost v sobě obsahuje jisté poslání, může obsahovat i činnost učební. Hra má svou charakteristickou úlohu při rozvíjení psychických procesů, zvláště vnímání, fantazie, pozornosti, myšlení a řady dalších vlastností osobnosti, především v mravní a sociální sféře. Hry by měly být různým způsobem usměrňovány, aby nevedly k negativním jevům. Podrobněji bude o hře pojednáno ve čtvrté kapitole.

K dalším zájmům dětí patří četba, filmy, televize, výlety a různé druhy práce (modelování, vyrábění...). Mezi specifické činnosti (nikoli však tolik zájmové) můžeme zařadit realizování různých druhů fyzické práce, jako je pomoc s nákupem, úklid pokoje, pomoc mladšímu sourozenci... Je však třeba upozornit na fakt, že tělesná práce sama o sobě dítě ani neformuje, ani ho nerozvíjí. K tomu, aby splnila svůj záměr, musí být úmyslná a musí přinášet dětem uspokojení a společnosti prospěch.⁹¹

⁸⁹ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 172.

⁹⁰ Srov. Tamtéž, s. 171-173. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 261-264. Autorka zde uvádí podobné informace. Nezmiňuje se však o žárlivosti. Na rozdíl od zmiňované krutosti k nepříteli u Kurice autorka zmiňuje jiný jev: žertování na úkor druhých, provokování. Děti tím sledují emoční stabilitu vrstevníků, očekávají, že objekt žertu situaci emočně zvládne. Je to jakási forma pošťuchování. Do této oblasti by se dalo zahrnout vytváření přezdívek apod.

⁹¹ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 158-159 a 186-187.

1.2.1.4.3. Sociálně-psychologická charakteristika

Dítě velmi brzy projevuje potřebu sociálního kontaktu. V nejtělejší věku je to vztah k matce a poté i k ostatním lidem. Ve školním věku se tato potřeba projevuje několika směry: Vztahy v rodině přetrvávají, avšak mění se kvalitativně, rozvíjí se vztah učitel – žák a vztahy mezi dětmi navzájem – včetně rozdílů v pohlaví.⁹²

Na rozvoj dítěte a jeho úspěšnost má rodinné prostředí velký vliv. Za nejmarkantnější ukazatel sociálního prostředí rodiny je považován školní prospěch. Asi není potřeba zdůrazňovat problémy, jež provázejí rodiny a děti, v nichž je jeden z manželů rozvedený.⁹³ Často zde mohou nastávat problémy žárlivosti mezi vlastními a nevlastními dětmi, což je ovšem jev známý i v rodinách fungujících.⁹⁴ Dále je důležité, zda je dítě v rodině jedináčkem či vyrůstá v početné rodině, kolikáté v pořadí se narodilo a jaké jsou věkové odstupy mezi sourozenci⁹⁵ či jakého jsou děti pohlaví. Právě popsané skutečnosti jsou dalšími faktory, které ovlivňují vývoj dítěte, dále se jim však už nebudeme věnovat, protože nemají pro cíl práce příliš velkou důležitost.⁹⁶

Dalším sociálním prostředím, ve kterém se dítě pohybuje, je škola, kde se tvoří nový sociální vztah: vztah dítě – učitel. V mladším školním věku dítě vnímá učitele jako velkou autoritu. Vztahy jsou většinou kladné, dítě o učitelovu přízeň bojuje třeba i za cenu žalování na spolužáky. Kolem devátého roku je dítě schopno vidět i negativní stránky učitele. Avšak ani v páté třídě nevstupují vztahy učitel – žák do otevřeného negativismu či opozice. Spíše se objevuje pečlivější analýza učitelova chování a při případné žákově nespokojenosti se objevují různé formy neukázněnosti.⁹⁷

I chování mezi vrstevníky má své zvláštnosti. Děti pociťují sounáležitost s kolektivem (např. třídním) až kolem devátého roku. Kamarády si vybírají

⁹² Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 190. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 267-268. Autorka zde též zmiňuje tři důležité sociální oblasti a jejich teritoria: rodinu, školu a vrstevnickou skupinu.

⁹³ Více o rozvedených rodinách, jejich problémech a možných variantách viz. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6, s. 389-404.

⁹⁴ Více o sourozenecké žárlivosti a rivalitě viz. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2, s. 79-81.

⁹⁵ Více o tomto tématu viz. Tamtéž, s. 82-85.

⁹⁶ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 190-191. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 268-283. Autorka se tomuto tématu věnuje v kapitole 6.5.1. Rodina, vztahy s rodiči a sourozenci opravdu důkladně a rozebírá je velmi detailně.

⁹⁷ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 192. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 283-292. Autorka se tomuto tématu věnuje v kapitole 6.5.2. Škola opravdu důkladně a rozebírá je velmi detailně.

podle společných zájmů, školní úspěšnosti, upřímnosti nebo společných vnějších životních podmínek. Začínají také být pozorovatelné rozdíly mezi chlapci a děvčaty.⁹⁸

Po představení si jednotlivých sociálních rolí dítěte se však musíme ještě krátce zastavit u sebepojetí a identity dítěte, která je velkou měrou ovlivňována právě uvedenými sociálními vztahy. Je třeba, aby si dítě samo o sobě dokázalo udělat realistický obraz, o tom, kdo je, co prožívá apod. Se sebepojetím je úzce spojeno sebehodnocení, které je pro psychické zdraví velmi důležité. Se špatným sebehodnocením vznikají pocity nadřazenosti a méněcennosti, které mohou negativně působit na dítě po dlouhou dobu života. Škola a rodina zde mají nezastupitelnou úlohu v pomoci formování vlastního sebehodnocení. „Významnou součástí sebehodnocení je i posuzování vlastní školní úspěšnosti, které od počátku školní docházky po celá školní léta souvisle klesá, protože se děti při svém sebehodnocení stále více opírají o srovnání s druhými, příliš nízké sebevědomí však zpětně ještě více snižuje motivaci ke školní práci, a tím i vlastní školní výkony.“⁹⁹ Nesmíme opominout důležitost vrstevnické skupiny, formální i neformální. Dítě totiž hodnotí sebe samo v souvislosti s nějakou blízkou referenční skupinou a oceňuje své vlastnosti a schopnosti podle toho, jaké postavení ve skupině zaujímá. Rodiče jsou dalšími významnými formátory sebehodnocení dítěte. Třetím činitelem je učitel, který velkou měrou ovlivňuje sebehodnocení dítěte. Pokud je dítě před ostatními zesměšňováno a ponižováno, je jeho sebehodnocení ovlivněno negativně, narozdíl od případů, kdy jsou jeho úspěchy (byť i malé) učitelem chváleny.¹⁰⁰

1.2.1.5. Morální rozvoj

Morální rozvoj probíhá už v předškolním věku a dále pokračuje ve věku školním, ovšem náležitě rozvinuté a uvědomělé morální jednání dítěte ještě zdaleka není. „Modeluje se v konfrontaci vlastního jednání s danými mravními zásadami

⁹⁸ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 192-193. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 292-299. Autorka se tomuto tématu věnuje v kapitole 6.5.3., kde podrobně pojednává o vrstevnické skupině. Ovšem genderové rozdíly řeší podrobněji v samostatné kapitole 6.6.1. Vývoj genderové identity, s. 309-318. Dále srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 133-134. Také zde autoři pojednávají o nutnosti přijetí sexuální role.

⁹⁹ LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 135.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž, s. 134-135.

a na podkladě citového rozvoje v souladu s požadavky výchovy.¹⁰¹ Dítě se setkává s rozvinutým systémem morálních požadavků. Mělo by se naučit jednat již nejen podle svých citů a hnutí, ale postupně přecházet k chování motivovanému morálním přesvědčením. Pro morální rozvoj dítěte je důležité mít a formulovat jasný kodex pravidel chování a norem a ten důsledně dodržovat. Dobré chování odměňovat a špatné kárat – jen tak se morální kodex stane pro dítě vnitřní a organickou složkou. Mravní rysy se dobře utvářejí v kolektivu, ve společenství s ostatními, kde se dítě může učit nesobeckosti, ochotě a nezištné pomoci. Částečně zvýšená kritičnost ke konci období mladšího školního věku také způsobuje, že je dítě kritičtější i ke svým nedostatkům a snaží se je samo odstranit, pokud je zdravě vychováváno. V opačném případě je dítě formováno špatnými příklady chování a získává špatné návyky. V tomto období se často setkáváme s lhaním u dětí.¹⁰² Velice specifické jsou u dětí krádeže.¹⁰³

Pro dítě je důležitá znalost morálních norem, ale daleko důležitější a těžší je aplikace těchto norem v jednání v každodenním životě. Důležitou podmínkou pro pozitivní morální rozvoj dítěte je jednota vychovatelů (nebo institucí) a příklad dospělých.¹⁰⁴ „Je přitom třeba pamatovat, že mravní kvality dítě nezískává prázdny morálními

¹⁰¹ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 181.

¹⁰² Srov. Tamtéž, s. 181-184. Dále o lhaní u dětí MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-24526-9, s. 297-303. Zde se autor zabývá tématem podrobněji než předchozí autor. Lži ze strachu nemusejí být ani tak ze strachu před trestem, který dítěti nehrozí. Spíše se jedná o slabost vlastní identity, vlastního „já“. Autor zde danou problematiku úzce spojuje se školním prostředím.

¹⁰³ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 184-185. Dále o krádežích u dětí MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-24526-9, s. 303-307. Zde autor také uvádí nejen různé příčiny, ale i možná nápravná opatření.

¹⁰⁴ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 185-186. Dále srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 299-304. Autorka se zde zabývá zvláště normami chování. Nezmiňuje se o konkrétních projevech dětského chování, jako jsou krádeže a lži u dětí, ale její informace nejsou pouze obecné. Za konkrétní můžeme považovat citované výpovědi, které žáci dávali na otázky, jež osahovaly morální problém nebo normy. Dále zde (mezi řádky) uvádí teorie morálního chování od Kohlberga i Piageta. Dále srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X, s. 130-133. Zde je uvedena a popsána jak Kohlebergova, tak Piagetova teorie morálního vývoje. Názory na tyto teorie se však liší. Nicméně ze všech citovaných zdrojů můžeme uvést závěr, že dítě mladšího školního věku velmi uznává autoritu a normy jí nařízené, snaží se plněním těchto norem předejít kritice ze strany autority. Chápe mravní normy obecně jako dané pro všechny. Bez výjimky se tedy musí plnit, navzdory mnoha odlišným okolnostem. Otázkou, stále otevřenou, zůstává, jak mravní rozvoj dětí optimálně podporovat. Bylo navrženo mnoho teorií. Avšak autoři knihy na základě výzkumů jiných i svých podporují názor, že „záměrné výchovné techniky nejsou tak rozhodující pro vývoj mravního jednání dítěte jako skutečný, každodenní, ustavičně se opakující, bezděčný, ale pravdu autentický způsob interakce mezi všemi členy rodiny.“ (s. 133).

kázáními, ani s nimi nepřichází na svět, ale nabývá jich postupně v každodenním životě, ve vztahu k učení, v postojích k jiným lidem i k sobě samému.¹⁰⁵

1.2.2. Náboženský vývoj

Dítě se vyvíjí nejen po stránce biologické a duševní, ale také po stránce duchovní. Je-li vychovááno ve víře, můžeme pozorovat mnoho pokroků a změnu chápání Boha a jeho vztah k němu. S vírou se totiž dítě nerodí, víra musí růst. Je to dynamický rozměr osobnosti a blízce souvisí s duševním vývojem dítěte. Stejně jako v psychologii existují různé teorie psychologického vývoje, také v oblasti náboženství je známo několik teorií zrání a růstu víry. Jednou z nejznámějších je teorie Jamese W. Fowlera. Ve svém díle *Stages of Faith* spojuje otázku po smyslu života s vývojovou psychologií. Jako podněty a podklady mu posloužily výzkumy a výsledky J. Piageta, L. Kohlberga a E. H. Eriksona. Podle E. H. Eriksona se zralost osobnosti utváří zdoláváním krizí v různých etapách života, avšak Fowler dodává, že také stupeň zralosti víry ovlivňuje zrání osobnosti.

Zaměříme se jen na stádium víry, ve kterém se nachází většina dětí mladšího školního věku. Záměrně používám slova většina, jelikož samozřejmě závisí na mnoha faktorech, v jak „intenzivně“ věřící rodině dítě vyrůstá či zda je od narození vychovááno ve víře atd. Fowler toto stádium nazývá *mýticko-slovní vírou*. Víra a zkušenosti s ní se opírají o příběh, mýtus, drama. Význam děti nechápou mimo vyprávění, nejsou schopny formulovat a reflektovat příběh mimo vyprávění. Avšak už nejsou jen pasivními posluchači, do příběhu se rádi zapojují, ba co víc, už se sami stávají vynikajícími vypravěči. Zahrnou do příběhu vše, co prožily, což jim následně pomůže odkrýt smysl poznanych prožitků a dělit se o něj s ostatními. Vyprávěním a nasloucháním příběhů se dítě učí poznávat sám život. V náboženských a biblických vyprávěních a příbězích se dítě učí mnohému o Bohu.

Dítě Boha nechápe a nechopí v abstraktních pojmech, ale díky vyprávění se pro něj Bůh stane dostupnější a jasnější. Jak už název stádia napovídá, víra má úzkou spojitost se slovním výkladem. Vše je pojímáno doslovně, pravidla a postoje puntičkářsky a perfekcionistařsky, což může mít i negativní následky. Zmíněné tendence mají svůj kořen ve spravedlnosti, která je dítětem chápána jako odměna za dobro a trest za provedené zlo. Uvedené chápání spravedlnosti se tedy týká i Boha. Bůh je všemocný

¹⁰⁵ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno, s. 186.

vládce, velký rodič, který odměňuje dobro a trestá zlo (i když konající mohl mít i dobré úmysly). Navzdory charakteristice „odpouštějící“ je stále nekompromisní a spravedlivý. Zmiňované chápání však může vést až k rezignaci nebo naopak ke vzpouře vůči Bohu. Avšak je zde i cesta růstu: dítě získává schopnost vidět nejen svou perspektivu a svůj pohled, ale též pohled druhých. Potom také uzná, že i Bůh může vidět situaci a problém z jeho vlastní perspektivy a pochopit ho. Přechod do stadia puberty lze pozorovat i ve stádiích růstu víry. Myšlení přechází do formálních myšlenkových operací, což umožní nalézt skryté nesrovnalosti v příbězích. Dítě se dostává do konfliktu. Doslovné znění už dítěti nestačí, začíná hledat osobu, která by jeho víře dala pevné základy. Přichází pozvolna fáze synteticko-konvenční víry.¹⁰⁶

Evangelizace a náboženská výchova je spjata s okolnostmi života a poměry dětí. Je možno nastínit několik faktorů:

Období (předškolního) a mladšího školního věku je chápáno jako závažná doba pro budoucnost víry. Děti jsou zapojovány do společnosti a lidské i křesťanské výchovy v rodině.

Uskutečňuje se uvádění do křesťanství, započaté křtem. Dítě kolem sedmého roku života začíná užívat rozum a je možno ho již formovat a plněji uvádět do křesťanského žití.

Důležitou součástí výchovy ve víře bude budování dobrých lidských schopností a postojů, které jsou základem pro život z víry. Důraz je kladen na výchovu k důvěře, odevzdanosti, radosti a vděčnosti apod. Evangelizace bude mít výchovný ráz.¹⁰⁷

Děti se nacházejí ve dvou výchovných prostředích – v rodině a škole. Každé na ně má svůj specifický a důležitý vliv.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Srov. Teorie stádií víry J.W. Fowlera [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/stadia_viry.rtf>.

¹⁰⁷ Všimněme si dvou slovních spojení: „Evangelizovat výchovou a vychovávat evangeliem“ [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:bdnu8AfpTxcJ:www.tf.jcu.cz/getfile/5ff87eaa59992f3e+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz>>. Dále „Výchovou evangelizovat a evangelizací vychovávat“ KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 147.

¹⁰⁸ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 177-178.

1. 3. Volný čas

1.3.1. Pojem volný čas

„Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“¹⁰⁹ Pod pojem volný čas můžeme zahrnout odpočinek, dobrovolné vzdělávání, zájmové činnosti, rekreaci, zábavu, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost apod.¹¹⁰ Ovšem tuto definici náležitě doplňuje E. Bakalář, když udává, že „volný čas (...) nemá jen dimenzi člověka – jednotlivce. Má také dimenzi společenskou, tedy v širokém smyslu sociální. Mnoho činností člověka ve volném čase má přece společenský význam a dosah, člověk je koná ve skupinách, organizacích s povědomím nějakých sociálních vazeb (...). A nejen to. Při mnoha činnostech člověk „překračuje“ sám sebe, svou aktivitou vytváří nebo spoluvytváří morální a společenské hodnoty, možná i normy a vzorce. A zároveň - celá sociální sféra také významně jeho činnosti podněcuje a podmiňuje.“¹¹¹

1.3.1.1. Volný čas dětí

Pokud se zaměříme na volný čas dětí, nepatří k němu čas strávený ve škole a činnostmi se školou spojenými, práce doma, péče o zevnějšek, doprava, sebeobsluha, činnosti zabezpečující biologický chod života člověka – jídlo, spánek...¹¹²

Zvláštní neobvyklostí volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je třeba jeho pedagogické ovlivňování.¹¹³ Děti ještě nemají dostatek zkušeností,

¹⁰⁹ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 15. Jiná definice je uvedena v HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: institut dětí a mládeže MTMŠ, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 25. Zde je citována definice volného času sociologa J. Dumazediera.

„Souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pro pobavení, či pro rozvoj znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činnost poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských.“

¹¹⁰ Literatura udává tři hlavní funkce či složky volného času: Odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti.

Srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 5.

Dále srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 13.

Zde nalezneme i stanoviska dalších autorů k funkci a pojmu volný čas (s. 13-15). Dále srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 66. „Většina výkladů či definic termínu volný čas z těchto skutečností vychází, svými formulacemi se však liší.“

¹¹¹ BAKALÁŘ, E. *Umění odpočívat*. Praha: ROH, 1978. ISBN neuvedeno, s. 65-66.

¹¹² Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 15-16. Dále srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 5.

¹¹³ Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 15-16. Stejně tak VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 8. „Volný čas dětí nemůže být ponechán živelnému využití, ale je zapotřebí ho v zájmu

aby věděly, jak s volným časem naložit. Pedagogické ovlivňování však musí být nenásilné, citlivé, přitažlivé, pestré a vždy mít povahu dobrovolnosti. Míra ovlivňování závisí na mnoha faktorech – věku, výchově i mentální vyspělosti dítěte. Prostředí, ve kterém děti tráví svůj volný čas, je velmi různorodé – mohou to být různá zařízení, domov, hřiště, ale také volná prostranství, parky, sídliště apod. Děti mají relativně mnoho volného času, a proto by mělo být zájmem společnosti, aby ho trávily dobře a užitečně. Není to pouze záležitost rodiny, jak by si mohl někdo myslet. Rodina nemá dostatek času ani odborných prostředků na to, aby dětem zajistila plnohodnotné prožívání veškerého volného času.¹¹⁴ „Prevence je ve výchově daleko účinnější než napravování chyb a převýchova, proto kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazný preventivní význam.“¹¹⁵

Volný čas se zhodnocuje¹¹⁶ v přírodě¹¹⁷ nebo v prostorách a zařízeních v obcích a městech¹¹⁸

1.3.2. Principy volného času (podle H W. Opachowského):

- pohled na volný čas jako na nástroj růstu osobnosti, upevňování zdraví, volný čas jako výzva a úkol osobnosti,
- aktivita jedince, překonání pasivní konzumace, rozvoj kreativity a nápadů,
- zaměření na společenský kontakt, trávení volného času s rodinou a přáteli,
- otevřenost pro nové,
- pobavení, radost, požitky z konání,
- relaxace, odreagování, prostor pro znovunalezení smyslu.¹¹⁹

společenském i v zájmu rozvoje dětí samých vhodně ovlivňovat.“ Dále srov. NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3, s. 17.

¹¹⁴ Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 15-16.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁶ „Pedagogické zhodnocování volného času se rozvíjí jako specifická součást systému výchovy a vzdělávání a pedagogika volného času poskytuje východiska pro poznání a rozvoj jeho jednotlivých součástí.“ HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 13.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 15-20.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 20-25.

¹¹⁹ Srov. HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: institut dětí a mládeže MTMŠ, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 35-36.

1.3.3. Výchova mimo vyučování¹²⁰

1.3.3.1. Činitelé vývoje jedince

Když se dítě narodí, nese si některé předpoklady už s sebou, předpoklady a vlohy zděděné či nějak geneticky ovlivněné. Ovšem již od okamžiku početí působí na dítě vlivy, které ho formují. Sociální prostředí je velkým činitelem ve vývoji jednotlivce. Aby byl jedinec ve společnosti úspěšný a akceptovatelný, je potřeba ho vychovávat. „Záměrné a cílevědomé působení na člověka, nejčastěji na dítě, nazýváme výchovou.“¹²¹ Mezi činitele výchovy patří:

- Rodina¹²² – Primární sociální skupina se silnými vazbami (citovými...).
- Předškolní a školní zařízení – Mají velký vliv na výchovu dítěte, navazují na rodinu a doplňují rodinu.
- Instituce pro výchovu mimo vyučování – Tímto tématem se budeme zabývat níže.
- Vrstevnické skupiny¹²³ – Stávají se důležitým činitelem v době dospívání, kdy se vazba na rodinu oslabuje. Obecně je účast na životě skupiny jedinci prospěšná, vyskytují se ovšem i nezdravé a škodlivé sociální skupiny.
- Hromadné sdělovací prostředky¹²⁴ – Jsou v dnešní době důležitým činitelem vývoje jedince, a to formou dětských videí, časopisů, počítačových her apod. Obecně se nepochybuje o tom, že mají média na děti vliv, avšak o jejich pravých účincích máme k dispozici zatím jen málo objektivních výzkumů.
- Lidská aktivita – Dítě není jen nějakou hříčkou osudu, dědičnosti a působení lidí kolem nás. Samo svou aktivitou, snahou a úsilím může vývoj ovlivňovat a korigovat, potlačovat vlivy negativní a podporovat vlivy pozitivní.

¹²⁰ Ve starší literatuře se můžeme setkat s termíny mimotřídní a mimoškolní výchova.

¹²¹ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 35.

¹²² Srov. „Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy., zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti.“ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 56. Dále srov. Kapitulu 10 Rodina a výchova dětí ve volném čase v knize SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. ISBN 80-210-1007-X, s. 103-115.

¹²³ Více o vrstevnické skupině srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 99.

¹²⁴ Více o médiích srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 128-138.

Všechny činitele vývoje jedince se navzájem ovlivňují a prolínají, každý působí na jedince v jiné míře a každý činitel může mít pro člověka jiný význam. „Podíl výchovy mimo vyučování může být zanedbatelný, může se však stát i činitelem, který závažným způsobem ovlivní život, budoucnost člověka.“¹²⁵

1.3.3.2. Pojem výchova mimo vyučování

Na výchově mimo vyučování se podílí rodina, škola a jiná zařízení, jak již bylo zmíněno výše. Můžeme tedy vymezit pojem výchova mimo vyučování těmito body:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěna,
- uskutečňuje se převážně ve volném čase.

Výchova mimo vyučování je důležitou složkou výchovy. Plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Poskytuje příležitost učit dítě odpočívat, dobře využívat volného času, naplňuje potřebu celoživotního vzdělávání, rozvíjení zálib a zájmů, jež formují a pozitivně ovlivňují lidskou osobnost, přispívá k prevenci společensky nevhodného a škodlivého chování a má mnoho dalších funkcí.¹²⁶

1.3.3.2.1. Rozdíl pojmů pedagogika volného času a výchova mimo vyučování¹²⁷

Ačkoli tato dvě pojmenování mají k sobě velmi blízko, nejsou to synonyma a existuje mezi nimi jistý rozdíl. *Pedagogika volného času*¹²⁸ je vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase.

¹²⁵ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-423-6, s. 35.

¹²⁶ Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. vydání. ISBN 80-7178-711-6, s. 37-38.

¹²⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 17-18. „Počátkem devadesátých let minulého století se obě dosavadní koncepce (výchova mimo vyučování a pedagogika volného času) a jejich terminologie uplatňovaly souběžně. Postupně se však prosazoval přístup vycházející z konceptu volného času (...). Za souhrnný pojem v této souvislosti pokládáme výchovné zhodnocování volného času, který zahrnuje několik oblastí: výchova ve volném čase (...), výchova prostřednictvím aktivit volného času (...), výchova k volnému času (...).“ Dále srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 65. Zde se klade rozdíl mezi těmito dvěma pojmy do rozlišení, zda se jedná o volný čas dětí a mládeže či jiných věkových kategorií. „Při práci s dětmi a mládeží školního věku se někdy používá také označení výchova mimo vyučování.“ Autoři nicméně dále poznamenávají, že „pedagogika volného času je velmi mladá věda, (...). Její pojmový aparát je dosud poněkud neustálený, výklad pojmů často nejednotný.“ V názvu práce používáme pojem evangelizace dětí mladšího školního věku ve volném čase, ačkoli by bylo možné zvolit také označení „při mimoškolní výchově.“

¹²⁸ Srov. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 4. vydání. ISBN 80-7178-772-8, s. 161, heslo Pedagogika volného času.

*Výchova mimo vyučování*¹²⁹ je jednou z oblastí výchovy, zahrnuje v sobě kromě ovlivňování volného času i jiné oblasti např. přípravu na školu nebo upevňování hygienických návyků.¹³⁰

1.3.3.3. Funkce výchovy mimo vyučování¹³¹

Jak již bylo zmíněno v odstavcích výše, výchova mimo vyučování má několik funkcí, které jednotlivé instituce plní v různé míře podle svého specifického zaměření. Jednotlivé funkce jsou:

- výchovně-vzdělávací,
- zdravotní,
- sociální,
- preventivní a rozvojové zaměření výchovy.¹³²

1.3.4. Obsah výchovy mimo vyučování¹³³

- Odpočinkové a rekreační činnosti¹³⁴ – střídání fyzického a psychického odpočinku podle toho, jaká aktivita následovala před odpočinkem. Mají kompenzační charakter.
- Zájmové činnosti¹³⁵
- Veřejně prospěšné činnosti
- Sebeobslužné činnosti – Činnosti, kdy např. děti něco zařizují pro sebe nebo ostatní. Je potřeba orientace v sociálním prostředí.
- Sociální dovednosti

¹²⁹ Srov. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 4. vydání. ISBN 80-7178-772-8, s. 47, heslo doba mimo vyučování .

¹³⁰ Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. vydání. ISBN80-7178-711-6, s. 38.

¹³¹ Srov. Tamtéž, s. 39. V literatuře HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 70-79 i dále jsou funkce, cíle, podmínky a prostředky výchovy a požadavky na realizaci výchovy ve volném čase ztotožněny s funkcemi v době mimo vyučování. To opět potvrzuje vhodnost volby názvu naší práce, ačkoli by bylo možné určitě i jiné označení.

¹³² Více o jednotlivých funkcích PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. vydání. ISBN80-7178-711-6, s. 39-42.

¹³³ „V oblasti mimoškolní výchovy tvoří hra nezanedbatelnou část vzdělávacího obsahu činnosti.“ NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3, s. 84.

¹³⁴ Srov. HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: institut dětí a mládeže MTMŠ, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 38-39. Autor zde tyto obsahy uvádí odděleně, ale podle mého názoru mají stejnou funkci.

¹³⁵ Více o obsahovém členění a klasifikaci forem zájmové činnosti srov. NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3, s. 23-26. Dále o zájmové činnosti a kategorizaci, organizačních formách, motivování srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 163-173.

- Příprava na vyučování – Aktivita, kterou dítě dobrovolně volí, protože se neučí předmět jen z nutnosti, ale ze zájmu a zábavy. Také aktivity v různých kroužcích je možno spojit zábavnou formou s učivem dětí. Jde o propojení mimoškolních aktivit s obsahem probíraného učiva.¹³⁶

1.3.5. Přehled nejvýznamnějších zařízení pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase¹³⁷

- školní družiny,
- školní kluby,
- střediska pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností,¹³⁸
- domovy mládeže,
- preventivně výchovná péče, ústavní a ochranná výchova - diagnostické ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy atd.,
- sdružování dětí a mládeže ve volném čase¹³⁹ - občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení, církevní a náboženská zařízení atp.,
- další subjekty – ZUŠ, jazykové školy, zařízení místní kultury, organizace národnostních menšin, zdravotně postižených atd.

¹³⁶ Srov. HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: institut dětí a mládeže MTMŠ, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 38-40.

¹³⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. vydání. ISBN 80-7178-711-6, s. 111-147. Dále srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 142-153. Autoři tuto kapitolu rozdělují na školská zařízení pro zájmové vzdělávání (SVČ, ŠD, ŠK), školská výchovná a ubytovací zařízení (DM), výchovná zařízení pro ústavní výchovu (DD), nestátní neziskové organizace, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a živnostenské podnikání k dětem a mládeži.

¹³⁸ Základní činnosti středisek: Pravidelná zájmová činnost, příležitostná zájmová činnost, prázdninová činnost, individuální práce s talenty, osvětová činnost, otevřená nabídka spontánních činností. Srov. 74/2005 Sb. O zájmovém vzdělávání. §2 Formy zájmového vzdělávání. Portál veřejné správy České republiky [online]. [cit. 11. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=258/2000&PC_8411_p=8&PC_8411_l=258/2000&PC_8411_ps=10#10821>.

¹³⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, s. 107-115. Autor zde mezi základní typy sdružení dětí a mladých lidí uvádí: 1. Sdružení všestranného obsahu se základním posláním výchovy k občanství (Junák, Pionýr) 2. Sdružení zájmová (Sokol, ATOM, Duha, AMAVET) 3. Sdružení veřejně prospěšná (sdružení hasičů, mládež Českého červeného kříže) 4. Sdružení odborů a politických stran 5. Sdružení orientovaná nábožensky (YMCA, YWCA) 5. Samosprávné struktury dětí a mládeže (rady, fóra, parlamenty ve školách). Dále srov. NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3, s. 33-42. Zde se lze ve stručnosti seznámit s historií a charakteristikou vybraných hnutí a organizací zaměřených na volný čas dětí a mládeže (ATOM, Skautské hnutí...).

1.3.6. Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování má své specifické požadavky, které je třeba dodržovat.

Uvedme si je:

- Požadavek pedagogického ovlivňování volného času – chápeme jako „nutnost citlivého pedagogického vedení dětí k rozumnému využívání volného času.“¹⁴⁰
Toto právo dítěte je obsaženo i v Úmluvě o právech dítěte.
- Požadavek jednoty a specifičnosti vyučování a výchovy mimo vyučování – je třeba, aby zde existovala jednota mezi oběma subjekty: školou a mimoškolní výchovou. Aby oba nabízely dítěti rozvoj jeho osobnosti, plnily své cíle a využívaly své prostředky, které jsou rozdílné, avšak ne protikladné, nýbrž doplňující se. Je zde potřebná spolupráce pedagogů obou subjektů a vzájemná úcta a podpora, protože jeden bez druhého by svou funkci výchovy plnil neúplně.
- Požadavek dobrovolnosti – tento požadavek je velmi zásadní. Občas však musíme mluvit o dobrovolnosti relativní (např. u menších dětí ve školní družině), kdy pedagog se snaží motivovat děti tak, aby naplánovanou aktivitu přijímaly rády a dobrovolně. U starší mládeže už je dobrovolnost nutná absolutně.
- Požadavek aktivity – děti se chtějí podílet na aktivitách, ne být pouze konzumenty. Má jim být umožněna celková participace na činnosti, od plánování přes přípravu a realizaci až k hodnocení. „Podmínkou je podporování iniciativy, nápaditosti a samostatnosti včetně uplatňování samosprávných prvků (participace).“¹⁴¹
- Požadavek seberealizace – je třeba zařazovat tak rozličné aktivity, aby každé dítě mohlo zažít pocit úspěchu. Tím může být dosažena určitá kompenzace např. školního neúspěchu, což blahodárně působí na zdravý růst jedince.
- Požadavek pestrosti, zajímavosti a přitažlivosti – týká se obsahu, forem i metod práce a jejich střídání. Je zapotřebí najít rovnováhu mezi spontánními a organizovanými činnostmi a respektovat individuální zájmy a potřeby dětí.
- Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření – je třeba zařazovat činnosti, které napomáhají k odstranění únavy a kompenzují činnosti při vyučování.

¹⁴⁰ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 48.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 48.

- Požadavek zájmového zaměření – zájmy tvoří nejdůležitější část obsahu výchovy mimo vyučování. Je třeba dbát na to, aby byly zájmy dětí naplňovány a zároveň rozvíjeny a objevovány další.
- Požadavek citlivosti a citovosti – pedagog nepůsobí jen na rozumovou složku dítěte, ale také na složku emocionální, proto je třeba vytvářet zvláště kladné emocionální zážitky.
- Požadavek orientace na sociální kontakt – každý člen skupiny má být přijímán takový, jaký je, má v druhých nacházet přátele a rozvíjet se v interakci s nimi. Rozhodně však je třeba dbát na dostatek času, který děti tráví v rodině. Instituce a zařízení pro volný čas nesmějí čas trávený s rodinou zkracovat ani omezovat, pokud k tomu nejsou vážné důvody.¹⁴²

K výše uvedeným klasickým požadavkům se v dnešní době přidávají další, specifické, které vyplývají z vnějších podmínek práce. Jsou to:

- Požadavek efektivity – je nutné si dobře promyslet, jak při daných zdrojích dětem posloužit co nejvíce s dlouhodobým dopadem. „Požadavek efektivity vyžaduje, aby se dosahovalo správných cílů správnými (přiměřenými) prostředky, racionálně, hospodárně.“¹⁴³
- Požadavek kvality a evaluace – zmíněný požadavek souvisí s předchozím. Každý zřizovatel se musí ptát, jestli se mu daří dosahovat jeho cílů (tzv. vnitřní evaluace, kterou si provádí pracovníci sami) a musí být schopen vykázat své výsledky a hospodaření také navenek (tzv. vnější evaluace, kterou provádí nadřízené orgány, např. Česká školní inspekce).¹⁴⁴

¹⁴² Srov. PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 48-49. Dále srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 76-78.

¹⁴³ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, s. 49.

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 48-49. Tyto dva specifické požadavky jsou uvedeny také srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 78-79.

1.4. Hra

„Hru je třeba chápat jako jeden z nejlepších a nejvýznamnějších výchovných prostředků, a jako takového je třeba ji využívat.“¹⁴⁵ Z toho je zřejmá možnost použití her během první evangelizace. Hra není zařazována jen kvůli vyplnění programu,¹⁴⁶ ale vždy s jasnou vizí, čeho chceme při hře dosáhnout. Hra má obzvláště pobavit. Tohoto mocného motivu pak používáme k tomu, abychom se dopracovali nějakého výchovného cíle.¹⁴⁷ „V činnostech svých oddílů, klubů či kroužků jistě musíme hledat především hry, které nám mohou pomoci rozvíjet, podporovat a vychovávat to, co je naším cílem, programem našeho sdružení, instituce.“¹⁴⁸ Pokud se tedy jedná o farní akci, salesiánské středisko mládeže či jakoukoli jinou instituci nebo jednotlivce, kterému záleží na předání obsahu víry a zprostředkovávání hodnot s ní spojených, může použít hry, jež děti seznamují s křesťanstvím a rozvíjí v dětech křesťanské smýšlení a vědomosti.

1.4.1. Definice

„Hra je stará jako lidstvo samo.“¹⁴⁹ V každé době se významní filosofové, pedagogové, myslitelé, sociologové a psychologové¹⁵⁰ snažili vytvořit tu optimální a všezahrnující definici. Přes všechny pokusy je nutno konstatovat, že „(...) Pojem hra (...) ztrácí jasné okraje, jimiž bychom mohli hraní striktně definovat.“¹⁵¹

¹⁴⁵ BREJŠKA, J. et al. *Cvičení a pobyt v přírodě*. Praha: Česká asociace Sport pro všechny, 1999. ISBN 8086586006. (převzato z NK), s. 47. S tímto tvrzením souhlasí i jiní autoři: „Byly doby, kdy se hra považovala za pouhé zábavné vyplnění volného času. Nyní však mnozí psychologové, sociologové a pedagogové uznávají hru za základní činitel ve výchově.“ PRŮCHA, K. PLAJNER, R. *Společenské hry pro mládež*. Praha: Olympia, 1969. ISBN neuvedeno, s. 7. Dále srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 13.

¹⁴⁶ Srov. ZOUNKOVÁ, D. (ed.). *Zlatý fond her III*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-198-3. „Dobrá hra není planým zaplněním času hráčů (...)“, s. 9.

¹⁴⁷ Srov. BREJŠKA, J. et al. *Cvičení a pobyt v přírodě*. Praha: Česká asociace Sport pro všechny, 1999, s. 47. Dále srov. ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0, s. 15. Dále srov. ZAPLETAL, M. *Hry ve městě a na vsi*. Praha: Leprez, 1998. 2. vydání. ISBN 80-86061-13-2, s. 13. „Dítě o smyslu her ovšem neuvažuje. Hraje si proto, že ho to baví. Tradiční hry mají i jiné hodnoty, které si uvědomujeme jen my, dospělí. Pro rodiče, učitele a vychovatele je hra tím nejlepším vyplněním volného času dětí. Příjemné se v ní pojí s užitečným.“ Dále srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. Vydání. ISBN 978-80-7367-506-6, s. 10. „Hra nikdy nemůže být cílem našeho snažení, ale pouhým jeho prostředkem.“ Dále srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 14. Hra „je tedy nejenom zábavou, ale i zdrojem vzdělání a získávání nových poznatků.“

¹⁴⁸ HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 44.

¹⁴⁹ ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0, s. 11.

¹⁵⁰ Srov. MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama 1978. ISBN neuvedeno, s. 24-69.

¹⁵¹ HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2, s. 15.

Přesto se zde můžeme zamyslet alespoň nad některými definicemi, z nichž každá nahlíží a popisuje hru z jiného úhlu. Každá má pravdu, a každá je zároveň nedokonalá.¹⁵² J. Huizinga nabízí tuto definici hry: „Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených, časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé¹⁵³ a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím „jiného bytí“, než je „všední život“.¹⁵⁴ Další autor, M. Zapletal, udává: „Hra je vždy proces aktivní, dynamický, zaměstnává v menší či větší míře duševní i tělesné schopnosti a současně je cvičí a rozvíjí.“¹⁵⁵

1.4.2. Rozdělení

„Členění a třídění her je stále otevřeným problémem. Každý autor ho řeší po svém a většinou vychází z praktického použití her.“¹⁵⁶ Proto zde ukážeme různé přístupy, které lze v literatuře ohledně dělení her najít.¹⁵⁷

Obzvláště je třeba se rozhodnout, co bude při dělení her do skupin nejdůležitějším kritériem: Jejich vnitřní náplň? Stáří hráčů nebo jejich počet? Prostředí, kde se hra obvykle odehrává? Roční období? Nezbytné potřeby?¹⁵⁸

Hry tedy můžeme dělit:

1. **Podle jejich zaměření**¹⁵⁹: pohybové, sportovní, smyslové, rozumové, rozvíjející a prověřující odborně-technické znalosti a dovednosti atd.

¹⁵² Srov. NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1, s. 20. „Chtěli jsme jen ukázat mnohostrannost pohledů na hru, abychom ke konci mohli konstatovat, že asi nenajdeme všeobjasňující definici hry. Každý, kdo se někdy nad hrou zamýšlel, přinesl svůj střípek do mozaiky nekonečně říše her.“

¹⁵³ S tímto tvrzením nesouhlasí řada autorů. Srov. HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2, s. 17. Dále srov. HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1, s. 43. „Každá hra – i ta nejprostší honička na babu něco přináší, něco v dětech rozvíjí a posiluje.“

¹⁵⁴ HUIZINGA, J. *Homo ludens*. Praha: Mladá fronta, 1971. ISBN nevedeno, s. 33.

¹⁵⁵ ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0, s. 12.

¹⁵⁶ NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1, s. 21. Dále srov. ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0, s. 17. „Pod pojmem hra je skryto tolik odlišných aktivit, že jejich třídění bývá těžko řešitelný problém.“ Dále srov. HORA, P. et al. *Prázdniny se šlehačkou*. Praha: Mladá fronta, 1984. ISBN nevedeno, s. 169. „Her je skoro nekonečně. A utřídít je, toť zatracená věc.(...) Neobjevil se zatím genius, jenž by zvolil jeden klíč a stanovil univerzální řídicí soustavu pro hry všelikého druhu: (...)“

¹⁵⁷ Rozhodně nepůjde o vyčerpávající výčet. Publikací, v nichž lze nalézt dělení her, je opravdu mnoho.

¹⁵⁸ Srov. ZAPLETAL, M. *Hry ve městě a na vsi*. Praha: Leprez, 1998. 2. vydání. ISBN 80-86061-13-2, s. 60.

¹⁵⁹ Podle jejich zaměření je např. rozdělena kniha her PRŮCHA, K. PLAJNER, R. *Společenské hry pro mládež*. Praha: Olympia, 1969. ISBN nevedeno. Rozdělení je zde na smyslové hry, hry s tužkou a papírem, hry pro bystré hlavy, dramatické hry, veselé hry, technické hry.

2. **Podle prostředí, v nichž se hry odehrávají**¹⁶⁰: louka, les, sníh, led, voda, noční, za pochodu atd.
3. **Podle doby trvání**: malé, velké, etapové¹⁶¹, celoroční etapové¹⁶²
4. **Podle druhů zážitků (podle Rogera Cailloise)**:¹⁶³
 - Agon – hry zaměřené na soutěživost
 - Alea – hry obsahující prvky náhody a štěstí
 - Illinx – hry měnící vnímání (např. rychlostí, točením)
 - Mimikry – hráči se stávají někým jiným za pomoci předstírání a fantazie
5. **Funkční dělení**¹⁶⁴: seznamovací, zahřívací a kontaktní, hrátky a zábavné soutěžení, hry na důvěru, iniciativní a týmové, hry na rozvoj komunikace a spolupráce, hry v přírodě, ekohry, závěrečné hry a ceremoniály, hry pro reflexi a závěrečné hodnocení
6. **Podle věku hráčů**:¹⁶⁵

Hry může hrát kdokoli. Hra je „tak silným fenoménem, že svou existenci ubrání vlastními prostředky a najde si své hráče nezávisle na jejich věku.“¹⁶⁶

¹⁶⁰ Toto rozdělení užívá ZAPLETAL, M. *Velká encyklopedie her*. Praha: Leprez, 1995-1998.

Encyklopedie se dělí na čtyři svazky: Hry v přírodě, hry v klubovně, hry na hřišti a v tělocvičně, hry ve městě. Dále srov. DOLEŽALOVÁ, E. KUČEROVÁ, A. *Hry v přírodě a s přírodou*. Praha: Mladá Fronta, 2004. ISBN 80-204-1142-9.

¹⁶¹ Uplatnění naleznou tam, kde skupina dětí pobývá delší čas se svými vedoucími, pedagogy či organizátory aktivit při naplňování volného času. Jednotlivé hry jsou propojeny jedním motivem (např. dobrodružným, pohádkovým ...). Každá etapa navazuje na výsledek etapy předchozí. Ke konci hra vrcholí. Celý příběh se odehraje např. v jednom týdnu nebo ve čtrnácti dnech. První den začne a poslední skončí. Hry jsou příhodné zvláště pro tábor. Jsou zde pro ně nejvhodnější podmínky. Srov. FOGLAROVÁ, M. *Etapové hry v přírodě*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-354-3, s. 7. Dále srov. CHOUR, J. *Receptář her*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-388-9, s. 15-17. Dále srov. BREJŠKA, J. et al. *Cvičení a pobyt v přírodě*. Praha: Česká asociace Sport pro všechny, 1999. ISBN 8086586006 (převzato z NK), s. 56.

¹⁶² Je to rozsáhlý řetězec her na pokračování. Různé etapy jsou sjednoceny motivačním článkem, kterým je např. dobrodružně pojatý příběh. Mají celou řadu pozitiv: motivují děti účastnit se akcí či schůzek pravidelně, rozvíjejí a podporují iniciativu jednotlivců ... Nicméně jsou zde i nebezpečí: přemíra soutěživosti může vést až k tvrdé a nemilosrdné konkurenci. To dětskému kolektivu neprospěje. Také se během měsíců může pořadí ustálit. Boj již není napínavý předpokládaný výsledek vede k malé motivaci. Vedoucí by měl konat neustálou reflexi a být schopen řešit vzniklé negativní jevy. Srov. CHOUR, J. *Receptář her*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-388-9, s. 15-17.

¹⁶³ Srov. NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1, s. 20-21. Popis tohoto třídění podrobněji najdeme také v PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X, s. 496-498.

¹⁶⁴ Takto je dělena kniha NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1.

¹⁶⁵ Srov. „Žádný věk není pro hru nevhodný.“ KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-506-6, s. 13.

¹⁶⁶ HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2, s. 13.

Ale je třeba jemnějšího rozlišení. Každý věk potřebuje odlišný přístup ke hře a jejímu průběhu. Z hlediska motivace i obsahu.

- Pro děti – u mladších dětí jsou v oblíbenosti pohádkové příběhy a hry, pravidla musí být jednoduchá.
- Pro dospívající – starší mládež ocení individuální hry na poměřování sil a zdatnosti. Mladý člověk se potřebuje vymezit vůči ostatním a najít své silné i slabé stránky. Pro tuto kategorii je vhodná i zážitková pedagogika (viz níže).
- Pro dospělé – hra je i pro starší jedince důležitá. I dospělí stále rostou sebevýchovou, sebereflexí, nabytými zkušenostmi¹⁶⁷... U této věkové skupiny je preferována obzvláště týmová spolupráce. Hry mají povahu složitějšího komplexního úkolu, který může zvládnout pouze celý tým. Hráči využívají své četné životní zkušenosti.¹⁶⁸ Účinnost těchto her je založena na silném autentickém osobním prožitku a cítění, využívajících zkušenosti získané během hry.¹⁶⁹ Tento typ her je souborně zařazován do pojmu zážitková pedagogika.¹⁷⁰

7. Podle míry ovlivňování vedoucím hry¹⁷¹

- Volná, tvořivá hra – děti si hrají bez výchovného působení pedagoga. Vše při této dětské hře je jen „jako“, ale dítě vnímá své jednání jako pravdivé. Reálné podmínky nejsou překážkou, o všem rozhodují samy děti. Děti se učí vlastnímu rozhodování.
- Řízená hra – děti si hrají podle instrukcí pedagoga.

Ačkoli jsou oba typy her pro dítě velmi důležité, dále se budeme věnovat pouze hrám řízeným.

¹⁶⁷ „Hra bývala dříve často spojována pouze s dětmi a mládeží a ve výchově dospělých byla neprávem opomíjena.“ SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1996. ISBN 80-210-1274-9, s. 22.

¹⁶⁸ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-506-6, s. 12-13.

¹⁶⁹ Srov. HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2, s. 13-14.

¹⁷⁰ „Zážitková pedagogika se vymezuje jako jeden z proudů reformní pedagogiky, který v zážitku spatřoval ústřední zřetel výchovných a vyučovacích snah. Její zrod se klade do vyučovací metody zaměřené na prohlubování a zjemňování zážitků, jež se zpočátku netýkalo uplatňování ve volném čase.“ HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 56. Dále s. 175-176. Dále srov. NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3, s. 85. Dále srov. SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. ISBN 80-210-1007-X, s. 133-134. Autoři zde uvádí deset principů a symptomů, jež charakterizují a odlišují pedagogiku zážitku od pedagogiky volného času obecně.

¹⁷¹ Srov. MLEJNEK, J. *Dětská tvořivá hra*. Praha: IPOS, 1997. ISBN 80-7068-104-7, s. 11.

1.4.3. Význam her¹⁷²

Proč hrát hry? „Tato zdánlivě nesmyslná otázka je jednou z nejdůležitějších, na něž by si měl instruktor nebo pedagog (...) odpovědět.“¹⁷³

Pro správný růst dítěte je hra nepostradatelná.¹⁷⁴ Avšak „význam hry svými výchovnými aspekty přesahuje hranice dětství.“¹⁷⁵

Jak již bylo naznačeno v úvodu, hra má především pobavit. A zábava je jedna z lidských potřeb, lidé nejsou jen stroje na práci. Hra má také jisté výchovné cíle, jak pro děti, tak pro dospělé. Výchova a sebevýchova je potřebná v každém věku.

Díky různorodým výchovným cílům tedy můžeme naznačit hned několik významů hry:

1. Všestranný rozvoj osobnosti:¹⁷⁶

- rozumová výchova (hra prohlubuje a upevňuje poznatky),
- rozvoj poznávacích schopností, řeči, myšlení, citů, přání atd.,
- rozvoj mravního jednání - jeho základem jsou volní a charakterové vlastnosti,
- sociální složka (dítě dostává vztah k jiným lidem),
- tělesný rozvoj – pro věk mladšího školního dětství důležitý (fyzická kondice, držení těla, zdraví ...),
- citový rozvoj (hra rozvíjí kladné city – nadšení, radost, smutek, když spoluhráč nedodrží pravidla ...).

2. Při hře jsou rozvíjeny základní postoje a vlastnosti člověka:¹⁷⁷

Morální¹⁷⁸ a etické hodnoty, odvaha, pomoc ostatním, pozitivní přístup, respekt k ostatním, rodinné vazby, sebedůvěra, sebeúcta¹⁷⁹, sebezpřijetí,

¹⁷² Srov. NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1, s. 17-18. Autor zde na základě vědeckých úvah vypočítává mnoho cílů, jež hra má: aktivní odpočinek, obnovování sil, uvolňování přebytečné energie, duševní hygiena, očištění, uspokojení, řešení vnitřních konfliktů, uspokojování potlačených pudů (psychoanalýza), životní zkušenosti, radost ze života, činnost živočichů, dětí i dospělých...

¹⁷³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-506-6, s. 10.

¹⁷⁴ Srov. „Hra je pro dítě životní potřebou.“ MLEJNEK, J. *Dětská tvořivá hra*. Praha: IPOS, 1997. ISBN 80-7068-104-7, s. 13.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 12.

¹⁷⁶ Srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5, s. 13-14.

¹⁷⁷ Srov. WARNER, P. *Jak lépe využít čas strávený s dětmi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-878-3, s. 11-12.

¹⁷⁸ Srov. ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0, s. 15. „O tom, že intelektové a motorické schopnosti různé hry cvičí a rozvíjejí, dozvíte se z údajů zakódovaných pod názvem hry. Nikde však není psáno, jak působí ta či ona hra na morální vlastnosti člověka. Museli bychom totiž skoro u všech her opakovat stejné věci.“ Člověk se učí ovládat sebe sama, čestnost, ochota ke spolupráci, obětavost a nezištnost při týmových hrách. S. 15-16. „Tyto žádoucí morální vlastnosti se však rozvíjejí jen za vychovatelova aktivního působení.“ S. 16.

¹⁷⁹ Srov. VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 4*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-519-6, s. 87-110. Zde nalezneme hry rozvíjející sebeúctu.

sebevědomí¹⁸⁰, úcta k přírodě, smysl pro humor, upřímnost, zodpovědnost, zvědavost¹⁸¹, týmová práce, stanovování cílů, vynalézavost, vytrvalost, vyjadřování emocí ...

Všechny tyto vlastnosti mají co do činění s vlastnostmi plně lidskými i plně křesťanskými. Jak již bylo řečeno, dobrým křesťanem nemůže být ten, kdo není dobrým člověkem. Proto do první evangelizace lze zařadit i hry, jež učí děti být dobrými lidmi.

3. **Procvičují se dovednosti:**¹⁸²

Fantazie a tvořivost, hodnota peněz, jazyk a slovní zásoba, kritické myšlení, plánování, praktičnost, pravidla společenského chování, sociální interakce, vnímání, tvoření, komunikace¹⁸³, paměť, počítání, pohybová koordinace, jemná motorika, řešení problémů¹⁸⁴ ...

4. **Obohacení života o nové dimenze**

Hrou účastníci mohou vstoupit do jiných světů.¹⁸⁵ Mohou si vyzkoušet, jaké je to být kapitánem, kosmonautem ... Nikde jinde než ve hře nemohu tyto role prožívat tak plně, svobodně a intenzivně.¹⁸⁶

5. **Terapie hrou**¹⁸⁷

Hra pomáhá při léčení problémů a chování u dětí i dospělých.

1.4.4. **Obsah hry**¹⁸⁸

1. **Příprava hry** – Hru je nezbytné řádně připravit. Příprava může trvat i déle než samotná hra a může být i dost náročná. Je třeba nachystat či vyrobit všechny

¹⁸⁰ Srov. VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 1*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-286-7, s. 117-138. Zde najdeme hry zaměřené na správné sebevědomí.

¹⁸¹ Srov. VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 2*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-352-9, s. 35-58. Zde jsou hry rozvíjející zvědavost – přijímání nových objevů a poznatků.

¹⁸² Srov. WARNER, P. *Jak lépe využít čas strávený s dětmi*. Praha: Portál, 2004. ISMN 80-7178-878-3, s. 12-13.

¹⁸³ Srov. VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 2*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-352-9, s. 81-104. Zde jsou hry rozvíjející komunikaci.

¹⁸⁴ Srov. VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 4*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-519-6, s. 111-133. Zde jsou hry rozvíjející kompetenci řešení problémů.

¹⁸⁵ Srov. „Ve hře si člověk buduje jiný svět či návrh světa, svět ve světě.“ HORA, P. et al. *Prázdniny se šlehačkou*. Praha: Mladá fronta, 1984. ISBN neuvedeno, s. 168.

¹⁸⁶ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-506-6, s. 12.

¹⁸⁷ Podrobněji o tomto tématu MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama 1978. ISBN neuvedeno, s. 272-293.

¹⁸⁸ Srov. INSTRUKTOŘI BRNO. *Fond her*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1675-3, s. 4-8. Dále srov. HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2, s. 21-29.

pomůcky, promyslet vhodnost hry vzhledem k věku účastníků, prostředí, čas, funkci cílů apod.

2. **Motivace** – „Motivací se rozumí navození takového stavu hráčů, aby byli ochotni se do hry zapojit.“ U mladších dětí není motivace tolik potřebná, jsou většinou nadšené a zvědavé na každou hru. Pro starší mládež a dospělé je již žádoucí. Může mít mnoho podob, např. hraná scénka i s kostýmy, libreto, část filmu, rozhovor ad.
3. **Rozdělení hráčů do družstev** – V případě, že se jedná o týmovou hru nebo alespoň hru dvojic. Rozdělování můžeme zařadit před nebo po vysvětlení pravidel. Záleží na tom, jak to ovlivní hru a jaký máme záměr. Účastníky lze rozdělit mnoha metodami. Hrou, losováním, dobrovolnou volbou spoluhráčů aj.
4. **Vysvětlení pravidel** – Výklad by měl být jasný a stručný. Po vyložení je vhodné dát hráčům prostor k dotazům. Vizuelní pomůcky (mapa, body) pomáhají k lepšímu osvojení pravidel.
5. **Samotná hra** (start, průběh, ukončení) – Hlavní organizátor či vůdce hry by měl být pouze jeden. Po celou dobu sleduje průběh a dynamiku hry. Má být připraven řešit vzniklé problémy. Je režisérem celé akce. Kontroluje čas, dodržování pravidel i činnost pomocných vedoucích.
6. **Vyhodnocení** – Až na několik málo výjimek každá hra potřebuje vyhodnocení. To se může uskutečnit vyhlášením výsledků a předáním odměn spolu s pochvalou, potleskem apod. Zvláště u mladších dětí je to žádoucí, potřebují zažít pocit úspěchu i učit se pocitu poraženého, s kterým se snaží postupně vyrovnávat. Ne všechny hry jsou soutěživé. Mnoho je jich zaměřeno na spolupráci a zdolání náročného úkolu týmem. U každé hry je důležitý rozbor hry, který zahrnuje reflexi pocitů hráčů během hry, rozbor strategie, chování, řešení problémů atd.
7. **Bezpečnost** – Bezpečnost je důležitá během všech fází hry, od přípravy až po reflexi. Je třeba dbát na fyzickou i psychickou bezpečnost. U malých dětí je nebezpečí tělesného zranění velké, dokáží se do her velmi vžít a zapomínat na ostatní svět (silnice, větev stromu ...). Avšak při strašení na noční hře může dojít také k těžké psychické újmě. Náročnější hry pro starší účastníky jsou náročnější na zajištění fyzické bezpečnosti (hry jsou často velmi náročné, účastníci si sáhnou na samé dno svých sil), ale také psychické bezpečnosti (úkol nikdy nemá vést k zoufalství, sebezničení).

1.4.5. Tematické evangelizační hry

Jestliže s dětmi hrajeme hry, můžeme docílit daleko více než pouze zábavných chvílí během programu v rámci práce s dětmi a mládeží. Myšlenky, jež usilujeme zprostředkovat při studiu Bible nebo dalších učebních materiálů, mají možnost díky hram ožít. Když použijeme hru jako vyučovací prostředek, naskytne se prostý, efektivní a zábavný způsob, jak upoutat pozornost a pomoci dětem k pochopení. Při hrách lze překonat jazykovou překážku, která vzniká při uchopení pojmů (např. obrácení ...). Pokud děti smí skutečným a hmatatelným způsobem pojem odhalit, stane se z her studijní zážitek. V praktické části budou uvedeny hry, jež představují jednoduché modifikace her osvědčených a starodávných. Avšak ať je hra nebo její vznik jakýkoli, významné je její užití a reflexe – co vše během ní děti zažily a pochopily. Jestliže se dítě dovede zhloubat nad hrou, již si právě zahrálo, a samo se dovtípit, jakou hodnotu či téma jsme chtěli danou hrou osvětlit, zafixují se mu tato poučení a nápady hluboko v mysli. Zážitek a reflexe jsou značně působivější než to, co by přineslo o daném tématu pouze vyučování slovy. Vidíme dokonalý příklad toho, že skutky a činy křičí hlasitěji než slova.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Srov. PINCHBECKOVÁ, L. *Hry trochu jinak*. Praha: Samuel, 2007. ISBN 978-80-86849-28-7, s. 3-4.

2. Praktická část

2.1. Užití her při první evangelizaci

Jak již bylo řečeno, hru je za jistých okolností možno užít při první evangelizaci. Je třeba se při výběru a použití her držet jistých kritérií.

2.1.1. Kritéria první evangelizace

2.1.1.1. Vydávat svědectví vlastním životem

Křesťan věnující se výchově dětí a mládeže (vedoucí, rodič, katecheta...) by měl svým životem ukazovat na Krista. Svým postojem „blízkosti, účasti a solidarity“¹⁹⁰ se vším, co děti a mladí lidé prožívají, se jim přibližuje a stává se jim pomocníkem. Může na ně pozitivně působit svými dobrými lidskými vlastnostmi a hodnotami evangelia, které přesahují běžné hodnoty. Svým životem může začít vzbuzovat u dětí otázky, proč jedná a chová se právě tak... Tím nenásilně připravuje v srdci dětí místo pro Boha. Jeho úkolem není víru předávat (dar víry je dar od Boha, jež dává zcela svobodně), ale připravovat „půdu“ k přijetí víry.

2.1.1.2. Vydávat svědectví slovem

Vedoucí nepůsobí na děti jen neverbálně (postojí, mimikou atd.), ale také slovy, kterými k nim mluví (zda mluví o každém člověku s úctou ap.). Je také potřeba, aby dokázal vhodně a kompetentně odpovídat na otázky po smyslu života a svého jednání, které se v dětech a mladých lidech probouzí. V případě touhy a potřeby dětí může hovořit o Bohu a svém vztahu k němu. Tím opět připravuje „půdu“ k přijetí evangelia v srdcích dětí.

2.1.2. Pedagogická a didaktická kritéria

Každá hra má svůj specifický cíl (některá i více cílů), které můžeme rozdělit do tří oblastí, které jsou shodné s oblastmi cílů vzdělávání:¹⁹¹

¹⁹⁰ DŘÍMAL, L. Cesty k Velikonočnímu tajemství. *CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku*. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224, s. 10.

¹⁹¹ Cíle vzdělávání [online]. [cit. 29. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://74.125.77.132/search?q=cache:liOPxy->

2.1.2.1. Kognitivní

Jde o poznatky, vědomosti a intelektové dovednosti.

2.1.2.2. Afektivní

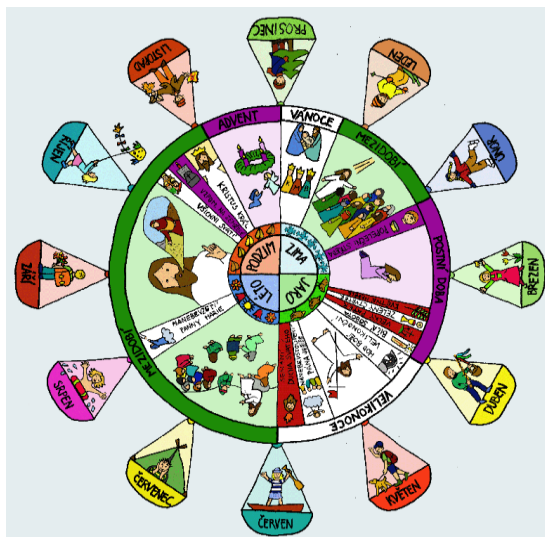
Jde o hodnotové cíle, jako např. motivace, postoje, hodnoty.

2.1.2.3. Psychomotorická

Jde o psychomotorické dovednosti (např. senzomotorika, orientace, paměť, pozornost...).

Pro praktickou část jsem zvolila téma Liturgického roku. Uvedené hry mají především kognitivní cíle - mají dětem pomoci, aby se seznámily s křesťanským obsahem různých církevních svátků, se životem svatých a s průběhem celého liturgického roku.

2.2. Hry sloužící první evangelizaci – vzdělávací evangelizační téma Liturgický rok¹⁹²

[naUsJ:www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/studijni_materialy/cile.ppt+C%C3%ADle+vzd%C4%9B%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz](http://www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/studijni_materialy/cile.ppt+C%C3%ADle+vzd%C4%9B%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz).

¹⁹² Obrázek stažen z Víra dětem [online]. [cit. 31. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://deti.vira.cz/Liturgicky-rok-kalendar>>.

2.2.1. Části liturgického roku

Věková skupina: 6-15 let

Místo: v místnosti, v přírodě

Délka: cca 60 minut

Hráči: jednotlivci (možno i skupiny)

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti (běh), dále schopnosti pozorovací (detailní pozorování lesa atd.). Dále děti pracují se slovní zásobou (skládají možná slova).

Evangelizační cíl: Hra plní funkci vzdělávací evangelizační hry, neboť dětem zprostředkovává vědomosti o dělení liturgického roku na jednotlivé části. Slovem a obrazem můžeme dětem zprostředkovat, co se v kterém období liturgického roku slaví. Poznají tak hlavní smysl všech částí křesťanského liturgického roku, díky obrázkům i hlavní události, které se v nich slaví a zpřítomňují. Dětem není obsah víry nucen, jsou pouze seznámeny hravou formou s jednotlivými částmi liturgického roku.

Dosahování cíle: Podle taxonomie B. Niemierka můžeme rozlišit dvě základní úrovně osvojení si (evangelizačního) vzdělávacího cíle¹⁹³. V první rovině jsou to vědomosti – zapamatování si poznatků (dítě si vybaví termíny jako postní doba, třídení, liturgický rok...) a těmto poznatkům také porozumí a formuluje je vlastními slovy (kdy se slaví jednotlivé doby a co se v nich vyjadřuje). V druhé rovině se jedná o intelektuální dovednosti – používání vědomostí v typových situacích (dítě rozpozná popeleční středu podle šedých křížků, které lidé nosí na čele) a používání vědomostí v problémových situacích.

Pomůcky a materiál: Velké obrázky (A4) s písmeny, malé obrázky s písmeny v sáčku či nádobě, pro každé dítě vytisknutý liturgický rok (na velký tvrdý papír A3 -

¹⁹³ Srov. Okruhy ke zkoušce z obecné didaktiky [online]. [cit. 7. 4. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jFQ2NSYIF1gJ:lopezo.uvadi.cz/ferencova/Obecna%2520didaktika.doc+taxonomie+kognitivn%C3%ADch+c%C3%AD1%C5%AF+podle+B.+Niemierka&cd=5&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>>.

bez vyplněné prostřední části), papír a psací potřeby pro každé dítě. Izolepu nebo připínáčky podle potřeby.

Příprava: Ke každému liturgickému období vytiskneme tolik obrázků (symbolů), kolik písmen má v názvu. Možné příklady:

ADVENT – A = adventní kalendář, D = adventní věnec, V = adventní lampička, E = fialová barva, N = Jan Křtitel, T = modlící se postava

VÁNOCE – V = stromeček, Á = Betlém s pastýři, N = Tři králové, O = Svatá rodina, C = kometa, E = zamračený král Herodes

TŘÍDENÍ – T = poslední večeře Páně, Ř = modlitba v Getsemanské zahradě, Í = Pán Ježíš v červeném plášti s trnovou korunou, D = Pán Ježíš na kříži, E = Pán Ježíš na klíně Panny Marie, N = Pán Ježíš v hrobu, N = paškál, Í = vzkříšený Pán Ježíš

POSTNÍ DOBA – P = sepnuté ruce, O = popelec na čele, S = fialová barva, T = zpovědnice, N = postní kasička, Í = přeškrtnuté sladkosti, D = křížová cesta, O = Pán Ježíš na oslátku, B = palmové ratolesti, A = Bible

VELIKONOCE – V = prázdný hrob, E = Tomáš se dívá do Kristových ran, L = nanebevstoupení, I = Soslání Ducha svatého, K = učedníci se vzkříšeným Pánem, O = plačící Marie a Ježíš, N = Aleluja, O = loď s učedníky na moři a Ježíš na břehu, C = Petr mluví před velkým zástupem lidí, E = Petr a Jan nahlíží do prázdného hrobu

MEZIDOBÍ – M = Pán Ježíš jako král, E = Ježíš křísí Naimského mládence, Z = Ježíš na hostině a hříšnice u jeho nohou, I = polomrtvý člověk na cestě a u něj Samařan, D = Ježíš u stolu s Marií a Martou, O = Zacheus na stromě, B = Ježíš a děti u něj, Í = Ježíš a slepec

Ke každému obrázku s písmenem (A4) pořídíme ještě do sáčku nebo do nádoby malé obrázky s písmeny, které si děti smí vzít, pokud dané stanoviště naleznou. (Děti s sebou nemusí nosit tužku ani papír, jednotlivé obrázky pouze sbírají). Obrázky umístíme do hracího území (připevníme izolepu, připínáčky atd.). Na základně jsou dětem k dispozici papíry s tužkami, kdyby je potřebovaly.

Průběh: Na daném území (budova, zahrada, louka, les) jsou umístěny obrázky (symboly) a pod nimi písmena. Hráči procházejí (běhají) v daném území a hledají všechny symboly. Po nalezení obrázku vyjmou z přiloženého sáčku či nádoby malý symbol s písmenem, který si mohou uchovat. Po nalezení všech obrázků (hráčům na začátku můžeme říct jejich počet) se hráči snaží přiřadit obrázky k sobě (tématicky),

a tak rozluštit jména jednotlivých částí liturgického roku. Komu se podaří jako prvnímu názvy rozluštit (a tím správné obrázky k sobě přiřadit), stává se vítězem. Na závěr mohou vedoucí dětem darovat papírový liturgický rok (ukázka na předchozí straně), ovšem nevyplněný. Spolu s dětmi pak mohou jednotlivé části roku vykreslit a symboly nalepit do příslušných období. Liturgický kalendář si pak děti mohou odnést domů.

Varianta: V případě, že je hra pro děti příliš obtížná (děti menší, děti pocházející z nepraktikujícího prostředí, které o daném tématu nikdy neslyšely), lze písmena z jednotlivých období napsat stejnou barvou (např. advent fialově, Vánoce modře, Velikonoce žlutě...). To dětem velmi usnadní poznat, jaké obrázky patří k sobě. Jejich úkolem bude pouze poskládat z nich název období.

Úskalí: Při hře je třeba dbát na bezpečnost terénu (např. v lese jámy, větve atd.). Při silném větru je třeba se postarat o to, aby zobrazení (malá i velká) neuletěla. V případě deště se také mohou rozmočit, je proto dobré obalit je izolepou. Problémem může být, že některé obrázky se hodí k více liturgickým obdobím (např. Bible). V případě varianty s barevnými písmeny je problém vyřešen. V případě nerozlišených písmen záleží na šikovnosti hráčů. Vedoucí může dětem při obtížích podle situace vhodně poradit, ale tak, aby nikoho nezvýhodňoval – pokud podává informaci, tedy všem dětem. Dále je možné, že (zvláště u liturgického mezidobí) děti nerozeznají témata obrázků. Pokud poskládají všechna ostatní (Vánoce jsou jistě jednodušší), zůstane jim právě mezidobí. Obrázky mohou posloužit k dalšímu vyprávění o životě Pána Ježíše, pokud děti projeví zájem o to, co je na obrázcích vyznačeno za události.

2.2.2. Sv. Jan Bosko (31.1.)¹⁹⁴

Věková skupina: 4-15 let (podle obtížnosti obrázků)

Místo: v přírodě, ve velké budově

Délka: 15 – 60 min. (záleží na počtu obrázků, účastníků, pravidlech)

Hráči: skupina (družstva 2-8, počet hráčů v družstvu 3-8)

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti jedince (běh), procvičuje detailní paměť (zapamatovat si vše, co jedinec viděl nebo slyšel – trénování vizuální i sluchové

¹⁹⁴ Informace o jeho životě viz. BOSCO, T. *Don Bosco*. Praha: Portál, 2004. 3. vydání. ISBN 80-7178-967-4.

paměti). Při variantě kreslení rozvíjí i tuto činnost. Dále při přenášení informace a popisu obrázku rozvíjí slovní zásobu a vyjadřovací schopnosti.

Evangelizační cíl: Vzdělávacím evangelizačním cílem je dozvědět se nějaké informace ze života sv. Jana Boska. Díky obrázkům děti zjistí, že Jan Bosko byl kněz a co vše kněží dělají (modlitba, čtení Bible, zpovídání, sloužení mše svaté, vyučování katechismu). Dále se dozví, že se pohyboval zvláště mezi mladými chlapci a zajímal se o jejich život - hrál fotbal, učil je řemeslům, ubytovával ty, kteří neměli kde bydlet. Díky dalším obrázkům se mohou dozvědět, že mu Pán poslal na určitý čas k ochraně psa Šediváka nebo že jeho povolání sloužit mládeži se vytříbilo i díky návštěvám chlapců ve vězení a účasti na jejich popravách. Hru je možné použít při první evangelizaci. Zábavnou formou zprostředkovává události ze života světce. A život každého světce ukazuje na Boha.

Dosahování cíle: V první rovině vědomostí je to především zapamatování si poznatků (Jan Bosko byl kněz, činnosti, které kněží dělají, specifické činnosti, které Don Bosko dělal) a porozumění těmto poznatkům spolu s formulací vlastními slovy (sloužil Bohu a mladým lidem). V druhé rovině intelektuálních dovedností se jedná o používání vědomostí v typových situacích (i těžké chvíle mohou vést k Bohu - návštěvy vězení a snaha o prevenci) a používání vědomostí v problémových situacích.

Pomůcky a materiál: fáborcky, dva stoly či pevné podložky (start a cíl), pro každou skupinu papír s obrázky (start), pro každou skupinu prázdný papír s mřížkou a s psacími pomůckami (eventuálně obrázky a lepidlem) (cíl), označení jednotlivých met (klacek, bota...)(pro druhou část hry opět prázdnou mřížku pro každou skupinu)

Příprava: Nakreslíme (příp. vytiskneme) do tabulky (např. pět × pět políček) obrazy charakterizující Dona Boska a jeho činnost (např. Bible, zповědnice, míč, kluk, úsměv, mříž, popraviště, růženec, Maria...). Před realizací hry musí vedoucí vytyčit start a cíl trasy, průběh trasy i jednotlivá stanoviště pro předávání štafety. Na start umístí papírové mřížky s natisknutými nebo nakreslenými obrázky (výjevy) ze života sv. Dona Boska. Pro každé družstvo připraví vlastní papír. K cíli umístí prázdné papíry a psací pomůcky. Vhodné je vytyčit trasu do kruhu (start a cíl blízko sebe), ale není to nutné.

Průběh: 1. část - Hráči se rozestaví po intervalech (např. 200m) na určitém území. První hráč z každého družstva se podívá do tabulky na první obrázek. Snaží se zapamatovat si vše, co na něm vidí co nejpřesněji. Poté běží k hráči ze svého družstva na první metě a šeptem mu předá všechny informace, které si zamapoval. Ten běží na další stanoviště... Z posledního stanoviště běží hráč k prázdné tabulce (každé družstvo má vlastní) a pokusí se obrázek do tabulky co nejvěrněji překreslit. Poté běží k vyplněné tabulce na začáteční stanoviště a zapamatuje si druhý obrázek. Tak se hráči střídají na jednotlivých stanovištích. Všichni mají možnost vyzkoušet si různé role. Cílem je co nejrychleji a zároveň nejpřesněji tabulku s obrázky překreslit. Bodování záleží na vedoucím. Je možno více ohodnotit přesnost kreslení či rychlost.

Varianty:

- Varianta 1: Neomezovat počet zapamatovaných obrázků u jednoho hráče na jeden (např. zdatný jedinec si může zapamatovat i tři). V tomto případě je třeba specifikovat způsob hodnocení. Tyto obrázky, ačkoli družstvo bude možná nejrychlejší, budou nejspíše nejméně přesné s nejvíce chybami, především v detailech.
- Varianta 2 (pro mladší děti, které ještě neumí dostatečně psát a kreslit): Zapamatují si pouze pojem, který vidí na obrázku (např. růženec). Štafetově si předávají tuto informaci. Poslední hráč u prázdné tabulky nalezne vytisknuté obrázky (stejně jako v tabulce na začátku). Vyhledá v nich ten správný a nalepí na potřebné políčko.

2. část - Můžeme zařadit hru na způsob Kimovy hry¹⁹⁵. Úkolem je zapamatovat si za určený čas (jednu minutu) co nejvíce překreslených obrázků.

Možné varianty:

- Varianta 1: Obrázky znovu nakreslit do nové tabulky.
- Varianta 2: Obrázky pojmenovat a zapsat.
- Varianta 3: Vytisknuté obrázky zařazovat na správná políčka v mřížce.

Úskalí: V případě nečekaného deště je třeba mít na paměti, že papíry s obrázky na startu i v cíli se mohou rozmočit. Proto je možné obalit je dopředu izolepou. Dále je třeba kvůli bezpečnosti dětí dbát na trasu, zda se nenachází v cestě nějaká překážka

¹⁹⁵ Srov. Kimova hra [online]. [cit. 15. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.hranostaj.cz/hra16>>.

(pařez, větve stromů v úrovni očí atd.). V případě kreslení je třeba mít raději pro každé družstvo více psacích pomůcek. Pro případ větru je vhodné papíry ve stratu i cíli zatížit tak, aby neuletěly. V této hře lze jen těžko podvádět. Pokud ovšem existuje pravidlo, jež je možno porušit (např. zapamatování si vždy jen jednoho obrázku), stačí v cíli účast jednoho vedoucího, který překreslování či lepení kontroluje. Dalším úskalím může být, že děti nepoznají, co obrázek představuje (např. dítě nikdy nevidělo zповědnici, růženec... a nezná tyto názvy). V tomto případě nezbývá, než obrázek popsat (př. růženec – řetízek s korálky a křížkem). O neznámých obrázcích si po hře (příp. i před zahájením hry) můžeme s dětmi v kruhu popovídat, k čemu slouží a jak se jmenují.

2.2.3. Sv. Cyril a Metoděj (5.7.)

Věková skupina: 6-15 let

Místo: v místnosti, v přírodě

Délka: 30-120 min.

Hráči: jednotlivci i skupiny

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti (běh), dále postřeh, pozorování. Rozvíjí také inteligenci, protože děti musejí o klíči a šifře přemýšlet.

Evangelizační cíl: Hra má evangelizační vzdělávací charakter, neboť dětem zprostředkuje vědomosti o tom, kdo to byli sv. Cyril a Metoděj a co znamenají pro náš národ.

Dosahování cíle: V první rovině vědomostí je to především zapamatování si poznatků (v textu, jež uvádíme jako příklad šifry, jsou to základní informace: odkud pochází, kdy přišli na Moravu, co zde dělali a k čemu to prospělo) a porozumění těmto poznatkům spolu s formulací vlastními slovy (jaký význam měl jejich pobyt pro náš národ). V druhé rovině intelektuálních dovedností se jedná o používání vědomostí v typových situacích (v hodině vlastivědy) a používání vědomostí v problémových situacích.

Pomůcky a materiál: pro každou skupinu či jednotlivce zašifrovaný text a psací potřeby, lístky s nápovědou, podle potřeby připínáčky.

Příprava: Daný text je třeba zašifrovat a poskytnout tolikrát, kolik je skupin nebo jednotlivců. Dále připravit nápovědy (na každé písmeno nebo obrázek nebo princip samostatná kartička) a umístit do terénu (na stromy, poschovávat, rozdělit mezi vedoucí atp.). V případě nacházení nápověd v lese či na louce je potřeba přesně stanovit hrací území (a např. ho vyznačit fáborky), aby se děti neztratily z herního prostoru.

Průběh: Účastníci dostanou zašifrovanou zprávu, kterou mají co nejrychleji rozluštit. To se může dít několika způsoby:

- Varianta 1: Morseova abeceda – V případě, že ji děti neznají, lze použít nápovědu (klíč). Ta může být zprostředkována různými způsoby: např. na jednotlivých stromech v lese rozvěšená písmena z Morseovy abecedy.
- Varianta 2: Zpráva může být napsaná písmeny: existuje celá řada možných šifer i klíčů.¹⁹⁶
- Varianta 3: Zpráva může být napsaná obrázky, přičemž každému obrázku odpovídá písmeno. V tomto případě je nutné použít nápovědu vždy. Způsob zprostředkování klíče je různý, např. děti mohou honit vedoucí, kteří mají nápovědy u sebe. Pokud je vedoucí chycen, je dotázán na daný znak (obrázek). Pointa je však v tom, že vedoucí mají řešení mezi sebou rozdělená - ne všichni vedoucí tedy mají všechna řešení. Může se tedy stát, že hráč musí hledat a chytit jiného vedoucího, neboť ten první chycený písmenko nevěděl.
- Varianta 4: Zpráva může být napsaná čísly. Každému číslu je přiřazeno nějaké písmeno. Hledání nápovědy může být opět mnoha rozličnými způsoby, podobně jako u Varianty č. 3.

Zpráva by měla obsahovat motto, odkaz nebo nějaké informace o sv. Cyrilu a Metoději. Jedna z možností zpráv je např.: Svatí Cyril (vlastním jménem Konstantin) a Metoděj, nazývání bratry ze Soluně, jsou známí jako apoštolé Slovanů. V roce 863 přišli na přání knížete Rastislava na Velkou Moravu. Vytvořili písmo nazývané hlaholice. Jako bohoslužebný jazyk používali staroslověnštinu místo latiny, které lidé nerozuměli. Kázáním a překladem Bible do „domácího“ jazyka předali lidem obsah víry. Mnoho lidí

¹⁹⁶ Srov. HANŽL, T. PELÁNEK, R. VÝBORNÝ, O. *Šifry a hry s nimi*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-196-9.

za jejich působení přijalo křesťanskou víru. S neúnavnou horlivostí pracovali pro dobro všech a pro slávu Boží, a tak se teď v nebi radují a přimlouvají se za nás.¹⁹⁷

Úskalí: V případě deště a varianty nápovědy na stromech hrozí rozmočení, je proto dobré obalit nápovědy izolepou. V případě hry v lese je potřeba dbát na bezpečnost dětí (větve stromů v úrovni očí). Také při honění vedoucích se mohou děti v nebezpečném terénu zranit. Pokud není dobře vytyčené území hry, mohou se děti při hledání nápověd ztratit.

2.2.4. Svátek všech svatých (1.11.)

Věková skupina: 6-12 let

Místo: v přírodě

Délka: 60 – 120 min.

Hráči: jednotlivci

Počet vedoucích: stejně jako svatých

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti (chůze poslepu) a jemnou motoriku (ohmatávání a poznávání písmen). V jednotlivých úkolech rozvíjí celou řadu dovedností (inteligenci, rychlost, jemnou motoriku, sluchové vnímání, četbu...).

Evangelizační cíl: Děti se seznámí s některými církevně uznanými svatými a s jejich patronáty. Protože nikdo si neumí představit, jak to v nebi vypadá, děti poznávají svaté se zavázanými očima. Hra má charakter evangelizační hry vzdělávací, neboť seznamuje děti s naukou o svatých. První část (kdo jsou to svatí...) je jim sdělena vyprávěním, jednotlivé svaté a jejich patronáty poznávají pak sami pomocí her a úkolů. Ty jim také pomohou lépe si informace vštípit do paměti.

Dosahování cíle: V rovině vědomostí je to především zapamatování si poznatků (vyjmenovat zástupce církevně uznaných svatých a jejich patronátů) a porozumění těmto poznatkům spolu s formulací vlastními slovy (jak nazýváme lidi v nebi,

¹⁹⁷ Informace převzaty z ATTWATER, D. *Slovník Svatých*. Rudná u Prahy: JEVA, 1993 a Vimperk: POPYRUS, 1993. 2. vydání. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA), s. 96-97.

kdo může do nebe, jak bychom charakterizovali svatého...). V druhé rovině intelektuálních dovedností se jedná o používání vědomostí v typových situacích (prosit o přímluvu konkrétního svatého – např. před jízdou vzpomenout svatého Kryštofa) a používání vědomostí v problémových situacích.

Pomůcky a materiál: vedoucí (podle počtu svatých), dostatek lan či provazů, písmena připevněná po intervalech k provazům (písmena z kartonu, molitanu atp.), šátky na oči (podle počtu svatých), obrázky svatých (podle počtu dětí), k jednotlivým úkolům na stanoviště specifické pomůcky (ryby s kancelářskými sponami, udice s magnetem, plátno k vyznačení moře, stopky či hodinky (vícekrát), vzorky květin, listů stromů, obrázky zvířat, kniha, špejle, sirky, špachtle, párátko, kolíčky, misky, puzzle a podklad na skládání, plánek města s autem (pro každé dítě), psací potřeby, magnetofon, kazeta či CD se zvuky hudebních nástrojů, papíry a psací potřeby, báseň o hasičích, svíčky..)

Příprava: Vedoucí si mezi sebe rozdělí svaté, jejichž poznávání zprostředkují. Před hrou je třeba natáhnout deset (podle počtu svatých) drah z lan (např. od stromu ke stromu). Dráhy se nesmějí křížit, ale mohou být do kruhu. Na konci dráhy je připraven úkol, který poukazuje na patronát světce, jehož jméno vyluští hráči při chůzi po dráze lana. Příklady světců a jejich a patronátů¹⁹⁸:

PETR – patron rybářů: lovení papírových ryb na udici s magnetem,

FRANTIŠEK – patron ekologie: poznávání květin, stromů a zvířat – z obrázků i živých,

AUGUSTIN – patron knihtiskařů: četba úryvku z knihy, místo písmene K se čte P, místo R se čte F,

JOSEF – patron tesařů, truhlářů, dřevorubců – osob pracujících se dřevem: roztřídit dřevěné předměty na jednotlivé druhy na čas – př. sirky, špejle, párátko, špachtle, kolíčky atp.,

VÁCLAV – patron České země: poskládat puzzle s obrysem ČR,

FLORIAN – patron hasičů: naučit se sloku - popř. i více - básně o hasičích¹⁹⁹,

¹⁹⁸ Informace o světcích a jejich patronátech převzaty z ATTWATER, D. *Slovník Svatých*. Rudná u Prahy: JEVA, 1993 a Vimperk: POPYRUS, 1993. 2. vydání. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA). František z Assisi, s. 147. Dále RULÍŠEK, H. *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*. České Budějovice: Karmášek, 2006. 2. upravené vydání. ISBN 80-239-7434-3. Sv. Jiří. Dále SCHAUBER, V. SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 8085527758. Ostatní svatí.

¹⁹⁹ Hasičská báseň 1 [online]. [cit. 31. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.hasici.obecborotin.cz/folklor-basen1.html>>.

KRYŠTOF – patron řidičů: dítě dostane plánek města s nakresleným autem. Vedoucí dítě naviguje (doprava, vlevo, rovně, druhá odbočka..) a dítě do svého plánu kreslí trasu pomyslného auta. Po dojetí do cíle vedoucí dítěti trasu auta překontroluje, zda jel podle pokynů – vedoucí si pokyny píše nebo má vzor cesty na svém plánu),

CECÍLIE – patronka hudby: z magnetofonu se pustí postupně zvuky 5-10 hudebních nástrojů, úkolem je poznat názvy nástrojů,

LUCIE – patronka slepých: děti se zavázanýma očima mají roztřídit podle velikosti svíčky – její jméno znamená světlo,

JIRÍ – patron rytířů: dítě má za úkol nakreslit rytíře, ovšem psací potřeby smí držet pouze nohama (mezi prsty u nohou).

Při přípravě úkolů je na jednotlivých vedoucích, jak si činnost zařídí (jaký časový limit nastaví, kolik chyb budou tolerovat...).

Před samotnou hrou dětem vysvětlíme obsah a smysl svátku všech svatých. Koho při něm oslavujeme (všechny svaté v nebi, známé i neznámé). Všichni svatí patří do církve (vítězné). Proč je dobré některé znát (přímluva, inspirace, touha po svatosti). Ve hře budou mít šanci některé svaté poznat.

Průběh: V prostoru je natáhnuto několik drah z lan či provázků. Na každém provázku je postupně po písmenech umístěno jméno svatého. Děti jdou (po jednom) poslepu po provázku. Když narazí na písmeno připevněné na provázku, pohmatem ho zkusí poznat a zapamatovat si. V cíli dráhy čeká vedoucí, který dětem sundá šátek a nechá děti vyslovit jméno světce, které v dráze přečetly. Pokud jméno vysloví správně, mají možnost splnit úkol, vztahující se k patronátu daného světce. Pokud úkol splní a alespoň přibližně (částečně, nemusí zaznít přesný název) uhodnou, čeho je daný světec patronem, dostanou obrázek světce se jménem i patronátem. Pak mohou pokračovat na jiném stanovišti a jiné dráze. Cílem je za daný časový limit (určený na začátku hry) nasbírat co nejvíce obrázků svatých. V případě, že dítě jméno svatého neuhodne, nemůže dělat úkol a zkusí projít dráhu znovu. V případě, že dítě nesplní úkol nebo neuhodne patronát, může se o to pokusit znovu. Po hře je dobré dětem vysvětlit souvislosti mezi životem jednotlivých svatých s jejich patronáty (např. povyprávět legendu ap.).

Úskalí: Hra se díky prostorovým nárokům může hrát pouze venku, proto při nepřízní počasí se musí přerušit nebo zrušit. Je třeba, aby v každé dráze šlo jen jedno dítě

a vedoucí jeho počínání stále kontroloval, protože chůze poslepu je zvláště u menších dětí nebezpečná (vede-li dráha kolem stromu, mohou do něj narazit a odřít se apod.). U jednotlivých úkolů pak může vyvstat řada úskalí (vedoucí nastaví časový limit, který žádné dítě není schopno splnit...). Je proto lépe úkol dopředu vyzkoušet, změřit čas a nastavit podle věku a schopností dětí. Také povětrnostní podmínky by mohly řadu úkolů ztížit či znemožnit (např. papírové ryby by mohly uletět...).

2.2.5. Sv. Anežka Česká (13.11.)²⁰⁰

Evangelizační cíl obou her: První hra má za cíl zprostředkovat dětem část života sv. Anežky České, zvláště to, že pocházela z královského rodu. Jedním ze záměrů je, aby děti podle indicií sami přišly na informaci, že pochází z královského rodu (byla princezna). Údaj se jim tak lépe vštípí do paměti, než kdyby se jim pouze přednesl. Druhá hra má za cíl zprostředkovat dětem informaci, že Anežka se zasvětila Bohu, stala se řeholnicí. Bydlela v klášteře, který nechala sama vybudovat. Tyto dvě informace patří do kognitivních (vzdělávacích cílů). Účastí na hře si děti tyto sdělení lépe vštípí do paměti a seznámí se s životem sv. Anežky. Dále hry vzbuzují zájem a zvědavost u dětí o témata, jako je život v klášteře, o nich si pak můžeme s nimi povídat, neboť jejich představy jsou často velice zkreslené. Dále může navodit myšlenku, že i bohatí lidé se dokáží zříct svého bohatství (i někdo tak urozený, jako je princezna, se může stát řeholnicí a sloužit nemocným a posledním). V tom bychom mohli spatřovat i afektivní cíl. Svým postojem Anežka ukazuje, že největší hodnotou nejsou peníze, ale láska k Bohu a plnění jeho vůle.

Dosahování cílů u obou her: V první rovině vědomostí je to především zapamatování si poznatků (sv. Anežka byla česká princezna, stala se řeholnicí, žila v klášteře, starala se o nemocné a chudé). Dále dítě těmto poznatkům porozumí a formuluje je vlastními slovy (význam slov princezna, klášter...). V druhé rovině intelektuálních dovedností se jedná o používání vědomostí v typových situacích (v kláštěrech bydlí řeholníci) a používání vědomostí v problémových situacích.

²⁰⁰ Informace o jejím životě viz. ATTWATER, D. *Slovník Svatých*. Rudná u Prahy: JEVA, 1993 a Vimperk: POPYRUS, 1993. 2. vydání. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA), s. 47-48.

1. hra - Původ sv. Anežky

Věková skupina: 4-12 let

Místo: v místnosti, v přírodě

Délka: 15 – 60 min. (záleží na počtu obrázků, účastníků)

Hráči: jednotlivci

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti (běh), dále vizuální paměť. Učí děti přijímat výsledky her, při kterých rozhoduje o vítězi pouze štěstí (hra bingo).

Pomůcky a materiál: vytisknuté obrázky (nejméně tolik, kolik je dětí), papírová mřížka pro každého účastníka, lepidlo (dostatek), nádoba s obrázky, psací potřeby pro každé dítě.

Příprava: vytisknout obrázky (indicie poukazující na slovo královský rod (dvůr, původ...)), nejméně tolik, kolik je dětí, raději více. Obrázky se rozhází na určitém území (hřiště, místnost...). Vedoucí má jednotlivé obrázky také v nádobě, ze které losuje.

Průběh: Každé dítě dostane papír s mřížkou (např. čtyři × čtyři políčka). Vedoucí má v nádobě 16 obrázků, které tvoří indicie ke sloům KRÁLOVSKÝ DVŮR, KRÁLOVSKÝ ROD, KRÁLOVSTVÍ... (např. šašek, kočár s koňmi, královna s králem, koruna, hodovní síň apod.) Vedoucí vylosuje jeden obrázek, který dětem ukáže. Účastníci hledají v daném prostoru (např. místnost či hřiště...) shodný obrázek s vylosovaným (každý obrázek musí být nejméně tolikrát, kolik je účastníků). Kdo ho nalezne, běží k vedoucímu. Podle počtu účastníků jsou rozdávány body podle pořadí (např. první z 20 účastníků dostane 20 bodů, druhý 19...). Poté, co si vedoucí body u jednotlivých účastníků napíše, nalepí si hráč obrázek kamkoli do své mřížky. Jakmile je mřížka vyplněna všemi obrázky, spočítají se účastníkům body. V této hře jsou vyhlášováni tři výherci: první, který nasbíral nejvíce bodů. Druhý, který nejdříve přišel na heslo (tj. slovo, na které všechny obrázky odkazují). Třetí vítěz je ten, kdo vyhrál bingo (viz. dále). Jakmile mají všichni účastníci vyplněné mřížky, vedoucí znovu losuje

obrázky a účastníci si v mřížce vylosované obrazy zaškrťávají (jako hra bingo²⁰¹). Kdo nejdřív označí celou řadu svisle, vodorovně nebo úhlopříčně, vyhrává. Tato část hry je pouze o štěstí a napětí, což ale nemusí vadit.

Úskalí: Při hře venku je třeba počítat s nenadálým deštěm, který může papíry rozmočit. Je proto možné obalit je izolepou. Dále v případě silnějšího větru mohou papíry odlétnat mimo hrací plochu. Je třeba dbát na bezpečnost, aby se děti při snaze o rychlý běh nezranily (předem prozkoumat terén). Při čekání dětí ve frontě (pokud tato situace nastane) při zapisování bodů a kontrole obrázků je nutno dát pozor na předbíhající a strkající se jedince. Je lepší vytisknout více papírků, než je hráčů, aby mohli všichni účastníci obrázek najít i při nenadálé ztrátě či zničení obrázku. Kdyby nikdo z dětí nepřišel na heslo (královský dvůr...), můžeme dětem slovně pomoci a navést je na toto téma sami.

2. hra - Život sv. Anežky

Věková skupina: 4-12 let

Místo: v místnosti, v přírodě

Délka: 30-120 min.

Hráči: skupiny

Rozvoj osobnosti: Hra podporuje spolupráci a kooperaci celé skupiny. Učí děti domluvě a vzájemnému respektu ve skupině (jak si rozdělí práci...). Dále rozvíjí mnoho dovedností (motorických, paměťových...) v závislosti na tom, jaké úkoly musí plnit na stanovištích.

Pomůcky a materiál: Předkreslený plán kláštera pro každou skupinu, lepidla, papírové části kláštera (na každém stanovišti jiný druh, popř. barva), vhodné úkoly na stanoviště.

Příprava: Na herním území rozmístíme cca čtyři až šest stanovišť, na kterých jednotliví vedoucí mají pro děti nachystány úkoly (na každém stanovišti stále stejné). Za splnění

²⁰¹ Bingo [online]. [cit. 15. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <
<http://www.hazardnihrac.com/bingo>>.

úkolu rozdávají dětem části kláštera (např. nastříhané barevné papíry). Děti mají hlavní stanoviště na daném území, kde stavějí pomocí stavebního materiálu a lepidla klášter.

Průběh: Sv. Anežka nechala postavit klášter (s nemocnicí), ve kterém celý život bydlela, modlila se a sloužila chudým a potřebným a nemocným. Děti mají za úkol postavit také klášter. Ten se staví z mnoha druhů materiálu: stěny z cihel, střecha kláštera ze střešních tašek, je třeba oken, dveří, zvonice... Každá skupina dostane předkreslený plán kláštera (zvenku). Plán je barevně vykreslen a je zde naznačeno množství cihel, oken apod. Děti na různých stanovištích plní úkoly, za které dostávají části materiálu na stavbu kláštera (obrázky cihel...). Např. za 20 dřepů dostávají jednu cihlu, za zazpívání písně zvon, za úspěšný hod na cíl komín, za naučení krátké básně tašky na pokrytí střechy... Vyhrává skupina, která nejdříve postaví klášter. Děti mohou libovolně chodit a plnit úkoly. Je dobré však mít jednoho koordinátora, který má přehled o tom, jaký materiál je potřeba a jaký už je zbytečný.²⁰²

Úskalí: U jednotlivých úkolů je třeba dbát na bezpečnost, aby se děti nezranily. V případě deště je potřeba hru přesunout dovnitř. V případě větru je třeba zajistit, aby papírový podklad kláštera neuletěl. Podvádění zde není možné, neboť děti jednotlivé části kláštera hned nalepují.

2.2.6. Křesťanský smysl Vánoc (25.12)

Věková skupina: 6-15 let

Místo: v přírodě

Délka: cca 60 min.

Hráči: skupiny

Rozvoj osobnosti: Hra rozvíjí motorické schopnosti (běh), dále inteligenci - vymyslet krátký text, který obsahuje zformulovaný smysl Vánoc. Klade na hráče značné požadavky: musejí přemýšlet a v případě nevhodného počtu znaků dále kombinovat

²⁰² Hra je upravenou variantou hry na pustém ostrově. Na pustém ostrově [online]. [cit. 16. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.hranostaj.cz/hra987>>.

slova (např. synonyma), takže hra rozvíjí i slovní zásobu a umění se stručně a výstižně vyjadřovat. U mladších dětí hra procvičuje psací a čtecí dovednosti.

Evangelizační cíl: Hra plní funkci první evangelizace, neboť slovem seznamuje s poselstvím křesťanských svátků. Víra není nikomu nucena, důraz je kladen na to, aby děti dokázaly zformulovat křesťanský smysl Vánoc, což je velmi důležité. Hra plní funkci evangelizační vzdělávací, v souladu s kritérii uvedenými výše.

Dosahování cíle: V první rovině vědomostí je to především zapamatování si poznatků (o Vánocích slavíme hlavně narození Pána Ježíše). Dále dítě těmto poznatkům porozumí a formuluje je vlastními slovy (narození Pána Ježíše je důležité, je to počátek našeho vykoupení). V druhé rovině intelektuálních dovedností se jedná o používání vědomostí v typových situacích (v koledách zpíváme o skutečném Pánu Ježíši, dárky si dáváme jako připomínku a radost z obdarování, které se dostalo o Vánocích lidem od Boha...) a používání vědomostí v problémových situacích.

Pomůcky a materiál: lano na vyznačení startu, stopky, rozvržení písmen mezi hráče (papírky s písmeny a izolepa), papír a psací potřeby, popř. fáborek

Příprava: Před hrou je zapotřebí si s dětmi popovídat o tom, co jsou to Vánoce. Jak je doma slaví, co je důležité... Jaké jsou symboly Vánoc a proč je vůbec slavíme - seznámit je s křesťanským obsahem Vánoc. Ke hře je třeba vyznačit území s displeji, kam umístíme i psací potřeby. Dále naznačíme start a místo, kde se zpráva odesílá (např. fáborkem). Připravíme nastříhané lístky obsahující vybraná písmena abecedy.

Průběh: Úkolem hráčů je co nejrychleji vymyslet, napsat a poslat SMS zprávu obsahující křesťanský smysl Vánoc. Na počátku hry dostane družstvo celou abecedu, ale rozstříhanou na počet hráčů v družstvu (např. jeden hráč má písmena K, H, M, W, C a mezera, další F, L, A, E, X, háček...). Hráči dostanou papír a psací potřeby a vymýšlí zprávu o 160 znacích. Jakmile ji mají hotovu (háček, čárka a kroužek, stejně jako mezera se počítají za jeden znak), vybíhají z depa (místo, kde zprávu vymysleli) k displeji (papír k zapisování zprávy). Každá skupina má vlastní displej. Displej je umístěn cca 200-300 metrů od depa. Každý hráč smí ale vybíhat a zapisovat jen ta písmena, která mu byla přidělena na začátku hry. Písmena se zapisují postupně tak,

jak je zpráva vymyšlena. Háčky, čárky a kroužky se zapisují dříve než písmeno, nad nimiž jsou umístěny. Po zapsání celé zprávy na displej skupina běží i s displejem na označené místo, kde zprávu odešle (všichni členové skupiny ji zakřičí). Vítězí družstvo, které zprávu nejrychleji odešle. Můžeme však připojit i jiné bodování: obodovat, jak se skupinám podařilo vhodně a výstižně zformulovat křesťanský smysl Vánoc. Dále za možné chyby (špatně spočítaný počet znaků) je možno body odečítat. Záleží na vedoucím hry, jak pravidla přiměřeně upraví. Pro další ztížení a ozvláštnění hry (zvláště pro starší hráče) je možná inspirace hrou SMS.²⁰³

²⁰³ Srov. ZOUNKOVÁ, D. (ed.). *Zlatý fond her III*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-198-3, s. 119-120.

Závěr

Zabývali jsme se otázkou, zda je možné při první evangelizaci použít hry. V teoretické části, v první kapitole, jsme popsali pojem první evangelizace a její zásady, metody a prostředky, jež se při ní používají. Vzhledem k rozsáhlosti tematiky jsem zvolila specializaci na děti mladšího školního věku a práci s nimi ve volném čase, které byla věnována druhá a třetí kapitola teoretické části. Vývoj dítěte je postupný a každé období a věk si žádá jiný přístup a řešení jiných problémů. Také pojem volný čas má svá specifika a výrazně se liší od času např. školního vyučování, ve kterém lze také jistě hrát hry určené k první evangelizaci. Ve čtvrté kapitole popisujeme hru a její funkce. Tyto teoretické poznatky se staly východiskem k úvaze, zda je hra vhodným prostředkem první evangelizace, popř. za jakých podmínek. Na základě zvážení všech teoretických poznatků uvedených v první části práce jsme došli k závěru, že ano, pokud splňují zároveň kritéria první evangelizace (svědectví vlastního života a svědectví slovem) a zároveň zprostředkují některý z cílů pedagogických a didaktických – cíl kognitivní, afektivní nebo psychomotorický.

V praktické části předkládáme soubor šesti her, které splňují všechna kritéria, která jsou potřebná k úspěšnému užití her při první evangelizaci dětí mladšího školního věku ve volném čase. Zaměřujeme se na hry evangelizační vzdělávací (kognitivní). Hry jsme detailně popsali a načrtli i postup dosahování cílů. Více jak polovinu her jsme vyzkoušeli i v praxi při práci s dětmi, přičemž jsme použili zvláště metodu pozorování (zúčastněné pozorování jsme používali přímo při realizaci her). Jde tedy o vyzkoušené hry vhodné k první evangelizaci, kterých mohou úspěšně užít pedagogičtí pracovníci, katecheté, rodiče a všichni, kteří chtějí použít hry při první evangelizaci svých svěřenců. Tyto autorské hry jsou zřejmě největším přínosem celé práce, i když jsou jen malým střípkem v mozaice všech možných her, které lze využít při první evangelizaci.

Bibliografie:

Bible

Bible - Písmo svaté Starého a Nového Zákona (včetně deuterokanonických knih). Praha: Česká Biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

Dokumenty církve:

DOKUMENTY II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU. Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium* (21. listopadu 1964) Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

DOKUMENTY II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU: Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes* (7. prosince 1965). Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-221-3.

JAN PAVEL II. Encyklika *Redemptoris misio* (7. prosince 1990). Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-101-6.

JAN PAVEL II. Posynodní apoštolský list *Christifideles laici* (30. prosince 1988). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-162-8.

KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné katechetické direktorium*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994.

KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998.

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce ohledně některých aspektů evangelizace*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2007.

PAVEL VI. Apoštolská exhortace – hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975). Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-026-5.

Prameny:

CESTY KATECHEZE: revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku. Č. 1 (leden – březen 2010). Praha: Česká biskupská konference, 2010. Vychází čtvrtletně. ISSN 1803-7224.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRKAL, J. HANUŠ, R. *Zlatý fond her II*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-265-2.

- HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Zlatý fond her I*. Praha: Portál, 2008. 2. Vydání. ISBN 978-80-7367-506-6.
- KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno.
- LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol.s.r.o, 1998. 3. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-7169-195-X.
- NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 2009. 5. vydání. ISBN 978-80-7367-572-1.
- PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. vydání. ISBN80-7178-711-6.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- ZAPLETAL, M. *Hry v klubovně*. Praha: Leprez, 1996. 2. vydání. ISBN 80-901826-9-0.
- ZAPLETAL, M. *Hry ve městě a na vsi*. Praha: Leprez, 1998. 2. vydání. ISBN 80-86061-13-2.

Ostatní literatura:

- ATTWATER, D. *Slovník Svatých*. Rudná u Prahy: JEVA, 1993 a Vimperk: PAPHYRUS, 1993. 2. vydání. ISBN 80-85776-06-5 (PAPHYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA).
- ALBERICH, E. DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-382-6.
- BAKALÁŘ, E. *Moderní společenské hry*. Praha: Mladá fronta, 1980. ISBN neuvedeno.
- BOSCO, T. *Don Bosco*. Praha: Portál, 2004. 3. vydání. ISBN 80-7178-967-4.
- DE FIORES, S. GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.
- DOLEŽALOVÁ, E. KUČEROVÁ, A. *Hry v přírodě a s přírodou*. Praha: Mladá Fronta, 2004. ISBN 80-204-1142-9.
- FOGLAROVÁ, M. *Etapové hry v přírodě*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-354-3.
- HANŽL, T. PELÁNEK, R. VÝBORNÝ, O. *Šifry a hry s nimi*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-196-9.
- HORA, P. et al. *Prázdniny se šlehačkou*. Praha: Mladá fronta, 1984. ISBN neuvedeno.

- HUIZINGA, J. *Homo ludens*. Praha: Mladá fronta, 1971. ISBN neuvedeno.
- CHOUR, J. *Receptář her*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-388-9.
- INSTRUKTOŘI BRNO. *Fond her*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1675-3.
- BREJŠKA, J. et al. *Cvičení a pobyt v přírodě*. Praha: Česká asociace Sport pro všechny, 1999. ISBN 8086586006 (převzato z NK).
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2003. 3. vydání. ISBN 80-7178-853-8.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-24526-9.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama 1978. ISBN neuvedeno.
- MLEJNEK, J. *Dětská tvořivá hra*. Praha: IPOS, 1997. ISBN 80-7068-104-7.
- NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
- OLIVAR, R.R. *Etická výchova*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992. ISBN 80-7158-001-5.
- PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PINCHBECKOVÁ, L. *Hry trochu jinak*. Praha: Samuel, 2007. ISBN 978-80-86849-28-7.
- PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X.
- PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 4. vydání. ISBN 80-7178-772-8.
- PRŮCHA, K. PLAJNER, R. *Společenské hry pro mládež*. Praha: Olympia, 1969. ISBN neuvedeno.
- RULÍŠEK, H. *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*. České Budějovice: Karmášek, 2006. 2. upravené vydání. ISBN 80-239-7434-3.

- SCHAUBER, V. SCHINDLER, H.M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 8085527758.
- SPOUSTA V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1996. ISBN 80-210-1274-9.
- SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5.
- VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 1*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-286-7.
- VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 2*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-352-9.
- VOPEL, W. K. *Skupinové hry pro život 4*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-519-6.
- WARNER, P. *Jak lépe využít čas strávený s dětmi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-878-3.
- ZOUNKOVÁ, D. (ed.). *Zlatý fond her III*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-198-3.

Internetové zdroje:

Bingo [online]. [cit. 15. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.hazardnihrac.com/bingo>>.

Cíle vzdělávání [online]. [cit. 29. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://209.85.129.132/search?q=cache:liOPxynaUsJ:www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/studijni_materialy/cile.ppt+afektivn%C3%AD+c%C3%ADle&cd=5&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

Č. 258/2000 Sb. O ochraně veřejného zdraví. § 8 Zotavovací akce. Portál veřejné správy České republiky [online]. [cit. 11. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=258/2000&PC_8411_p=8&PC_8411_l=258/2000&PC_8411_ps=10#10821>.

Eriksonova koncepce epigeneze psychiky [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/etika.pdf>.

Evangelii nuntiandi – Pavel VI. [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://209.85.129.132/search?q=cache:4oTuY_n6qkJ:www.syzet.estranky.cz/archiv/uploaded/11+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=2&gl=cz>.

Evangelizovat výchovou a vychovávat evangeliem [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://209.85.129.132/search?q=cache:bdnu8AfpTxcJ:www.tf.jcu.cz/getfile/5ff87eaa59992f3e+prvn%C3%AD+evangelizace&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz>>.

Hnutí Světlo – Život [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://svetlo-zivot.cz/docs/hnuti.htm>>.

Katechetické centrum biskupství brněnského [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.biskupstvi.cz/kc/vestnik07-08.html>>, pod názvem Evangelizační příloha.

Kimova hra [online]. [cit. 15. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.hranostaj.cz/hra16>>.

Komunita Emmanuel [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.emmanuel.cz/okomunita.htm>>.

Komunita Chemin Neuf [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.chemin-neuf.cz/akce/Pro-vsechny/Evangelizace-v-Praze>>.

Kurzy Alfa [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.kurzylfa.cz/>>.

Lidové misie redemptoristů [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.lidovemisie.cz/index.php/lidove-misie/lidove-misie-mainmenu-30>>.

Matka Tereza [online]. [cit. 2. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://raduliks.signaly.cz/0805/matka-tereza>>.

Misie.op.cz [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <

<http://misie.op.cz/>>.

Na pustém ostrově [online]. [cit. 16. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.hranostaj.cz/hra987>>.

Noc kostelů [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.nockostelu.cz/>>.

Okruhy ke zkoušce z obecné didaktiky [online]. [cit. 7. 4. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jFQ2NSYIF1gJ:lopezo.uvadi.cz/ferencova/Obecna%2520didaktika.doc+taxonomie+kognitivn%C3%ADch+c%C3%ADI%C5%AF+podle+B.+Niemierka&cd=5&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>>.

Orientační dny [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://frystak.sdb.cz/frystak-orientacni-dny/>>.

Otevřít církev současnému člověku [online]. [cit. 29. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.gybon.cz/matena/cirkev/texty/rtf/dokrl_05.rtf>.

Salesiáni Dona Boska [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.sdb.cz/o-salesianech/>>.

Salesiánské hnutí mládeže Prostějov [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.animatori.prostejov.cz/>>.

Společenství Antiochia [online]. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://antiochia.cz/o_nas.php>.

Teorie stádií víry J.W. Fowlera [online]. [cit. 11. 1. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/stadia_viry.rtf>.

Ve službě evangelia [online]. [cit. 3. 2. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.paulinky.cz/clanky/Bible24.html>>.

Anotace

Jméno a příjmení:	Jana Marková
Katedra:	Katedra křesťanské výchovy
Vedoucí práce:	Doc. Dr. Ludvík Dřimal, Th.D.
Rok obhajoby:	2010
Název práce:	První evangelizace dětí mladšího školního věku ve volném čas formou hry
Název v angličtině:	First evangelisation of the younger school aged children at their free time in the form of game
Anotace práce:	Diplomová práce zkoumá, zda je možno použít hry při první evangelizaci a za jakých podmínek. Autorka studiem literatury a metodou pozorování dospívá k závěru, že ano. Proto v praktické části předkládá soubor her, které mohou být užity v praxi pedagogickými pracovníky apod.
Klíčová slova:	První evangelizace, hra, děti mladšího školního věku, volný čas
Anotace v angličtině:	The Diploma Work searches if and under which conditions it is possible to use games in the first evangelization. The author comes to the conclusion that it is possible. She uses her knowledge of literature and the observation method to prove that. Therefore, she mentions some games in the practical part that can be used in practice by educational workers.
Klíčová slova v angličtině:	First evangelisation, game, younger school aged children, free time
Přílohy vázané v práci:	0
Jazyk	čeština
Rozsah práce:	75 stran